

Rapport FoU-projekt

Uppsala kommun 2024/25

Stöd som stärker

- En klassrumsnära studie om hur olika stödstrukturer
främjar språk och kunskap i yrkesutbildning

Titel: Stöd som stärker – En klassrumsnära studie om hur olika stödstrukturer främjar
språk och kunskap i yrkesutbildning

Juni 2025

En projektrapport publicerad för Uppsala kommun

Författare: Åsa Lundberg & Lisa Leijonberg

E-post: asa.lundberg@skola.uppsala.se, lisa.leijonberg@skola.uppsala.se

Uppsala kommun

Sammanfattning

Denna undersökning genomfördes i en klass på Vård- och omsorgsprogrammet på gymnasiet. Syftet var att utveckla elevernas muntliga och skriftliga förmåga samt deras ämneskunskaper genom språk- och kunskapsutvecklande arbetssätt. Studien utgick från ett sociokulturellt perspektiv på lärande, där Vygotskijs teori om lärande som förankrat i sociala sammanhang och beroende av stödstrukturer (scaffolding/stöttning) har varit vägledande. För att stödja elevernas språkliga och kunskapsmässiga utveckling har flera typer av pedagogiska stöd integrerats i undervisningen: bildstöd, färgkodning, begreppslista, börjor, frågetyp och samtalsmall. Studien byggde på grundad teori och fokuserade på hur dessa olika stödformer användes i muntliga och skriftliga uppgifter. Datainsamling skedde genom inspelningar av gruppdiskussioner, gruppintervjuer, enkäter samt skriftliga uppgifter. Resultatet visar att de olika stöden fyller olika funktioner, där eleverna ofta kombinerar flera stöd samtidigt. Det mest uppskattade stödet i skriftliga uppgifter var ”frågetyp” och ”börjor” då dessa hjälpte eleverna att dels veta vad som förväntades av dem, dels hur de kunde börja sina svar. Vid muntliga uppgifter var färgkodning och bildstöd de mest uppskattade. Eleverna ansåg att färgkodningen hjälpte dem att veta vilka frågor som hörde ihop inom ett tema och bildstödet hjälpte till när de inte hade koll på begreppen. Stöden användes för att stödja elevernas förmåga att uttrycka sig nyanserat, ämnesrelaterat och sammanhängande. Rapporten kan därmed fungera som inspiration och vägledning för andra lärare som vill arbeta med stöttning i både muntliga och skriftliga moment på yrkesprogram. I slutet av rapporten finns konkreta tips på hur man kan använda olika stöd i undervisningen.

Innehållsförteckning

Sammanfattning	2
Innehållsförteckning	3
Inledning.....	6
Bakgrund	7
Examensmål och språkets roll i vårdutbildningen	7
Teoretisk utgångspunkt: Vygotskij och det sociokulturella lärandet	8
Stöd i undervisningen.....	10
Studiens olika stöd	10
Bildstöd	11
Färgkodning	11
Begreppslista	12
Börjar	12
Frågetyp.....	12
Samtalsmall	13
Syfte och frågeställningar.....	13
Metod och material.....	14
Forskningskontext	14
Forskningsetiska principer	14
Urval.....	15
Genomförande och insamling av material.....	15
Undervisningens upplägg och genomförande	17
Tillfälle 1 – Information och samtycke	17
Tillfälle 2 – Diagnostisk uppgift och strukturerad samtalsstöd.....	17
Tillfälle 3 – Muntlig diskussion med integrerat stöd	18
Tillfälle 4 – Muntlig diskussion med modifierat stöd efter elevrespons.....	19
1. Beskriv hur ni upplevde att få egen tid till att läsa instruktionen och titta på begreppslistan innan samtalet.....	20
2. På vilket sätt använde ni begreppslistan under samtalet? Ge gärna konkreta exempel.	20
3. Vad var tydligt respektive otydligt i instruktionen? Hur skulle den kunna förbättras? 20	
4. Berätta om hur ni uppfattade färgkodningen. Vilken roll spelade den för er förståelse?.....	20
5. Hur använde ni bilderna under diskussionen? Vilka fördelar eller nackdelar såg ni med att ha bilder som stöd?	20

6. På vilket sätt använde ni samtalsmallen under samtalet? Hur hjälpte eller hindrade den er diskussion?	20
7. Beskriv hur ni upplevde att alla kom till tals under samtalet. Vad fungerade bra och vad kunde ha gjorts annorlunda?	20
8. Var det tydligt hur mycket ni skulle samtala till varje fråga?	20
9. Det här var tredje muntliga uppgiften ni har haft, blev det någon skillnad i diskussionen från samtal ett till dagens samtal? Vilka skillnader märkte ni i hur diskussionen fungerade?	20
Tillfälle 5 – Skriftlig examination med och utan stöd.....	20
Tillfälle 6 – Repetition av examination med och utan stöd.....	21
Tillfälle 7 – Uppföljande gruppintervju	21
Databearbetning och analys	22
Tillfälle 1 – Samtyckesinsamling	22
Tillfälle 2 – Skriftlig bedömning och muntlig analys	23
Tillfälle 3 – Transkription och enkätanalys.....	23
Tillfälle 4 – Tematisk analys av gruppintervju	23
Tillfälle 5 – Färgkodad analys av skriftliga svar.....	23
Tillfälle 6 – Repetition av tillfälle 5	23
Tillfälle 7 – Slutintervju	23
Metodbeskrivning.....	24
Resultat.....	24
Enkätsvaren	24
Skrivuppgifterna.....	26
Intervjuerna	28
Bildstöd	30
Färgkodning	32
Begreppslista	32
Börjor	34
Frågetyp.....	34
Samtalsmall	35
Sammanfattning av resultatet	36
Diskussion	37
Besvara frågeställningarna	37
Slutsats	41
Kommentarer till själva genomförandet.....	41
Stödet i ett utvidgat perspektiv	42

Hur stödet skulle kunna se ut	43
Årskurs 1	43
Årskurs 2	45
Årskurs 3	46
Referenser.....	47
Bilagor	49
Bilaga 1	49
Bilaga 2	50
Bilaga 3	51
Bilaga 4	52
Bilaga 5	53
Bilaga 6	54

Inledning

Inom vården är det viktigt att ha goda kunskaper i svenska för att stärka patientsäkerheten och undvika onödiga missuppfattningar. Det är arbetsplatsen, men även vårdutbildningens ansvar att se till att vårdpersonal har tillräckliga språkkunskaper (Kommunalarbetaren, 2019). I en rapport från Skolinspektionen "Undervisning på yrkesprogram" (Diarienummer 2013:2457) står det att "På 60 av de 64 skolor som ingår i granskningen behöver man utveckla sitt arbete för att minska risken för avhopp.", vilket visar att det är flera elever som har svårt att nå en yrkesexamen. De lyfter även fram olika framgångsfaktorer i rapporten som kan underlätta för eleverna så att fler elever når en examen. Ett exempel är att se till att sätta in stöd och motivationshöjande uppgifter tidigt i utbildningen.

I den här studien som har genomförts på en gymnasieskola i Mellansverige har vårdlärarna upptäckt att det finns en diskrepans mellan hur väl eleverna klarar av det praktiska arbetet, som att göra arbetsplatsförlagt lärande (APL) och det teoretiska, som skrivuppgifter.

På yrkesprogrammet Vård- och omsorg finns det ett flertal elever med läs- och skrivsvårigheter som grundar sig på flera olika orsaker. Det kan till exempel röra sig om en diagnos så som dyslexi eller ADHD. Det finns även ett flertal elever som har svenska som andraspråk vilket också kan försvåra läs- och skrivinläringen. Samtliga elever på programmet skulle troligen därför gynnas av att få extra stöttning vid de teoretiska delarna på utbildningen. Att använda tydliggörande pedagogik där eleverna får mer struktur om vad som ska göras och hur det ska göras underlättar för alla oavsett om man har svårigheter eller inte (Edfeldt m.fl., 2019).

I nuläget är det allt fler som behöver komplettera sina skriftliga prov genom att muntligt utveckla sina svar eller förklara sina tankegångar. Det kan dels röra sig om att eleverna behöver mer stöd i att förstå själva frågan, dels mer stöd i att utveckla sitt svar. Det här leder till att lärarna behöver lägga tid på att göra enskilda muntliga kompletteringar. Dessutom blir det praktiskt utmanande, exempelvis vad gäller tillgång till lokaler och behovet av tillsyn för övriga skrivande elever. Det är också problematiskt då eleverna i kommande yrkesliv behöver kunna formulera sig skriftligt, särskilt vid dokumentation. Det är viktigt att eleverna får visa sina kunskaper på olika sätt, vilket de får genom praktiska moment i metodrum och APL, men det är även av stor vikt att eleverna lär sig att formulera sig i skrift och förstår olika instruktioner som de senare kan använda i sitt yrkesliv.

Skolverket har publicerat en modul som heter "Analysera och kritiskt granska" som är framtagen av Linköpings universitet (Skolverket, 2016). Modulen består av flera delar

och projektet har inspirerats av del tre, "Uppgifter och instruktioner", som behandlar vikten av tydliga instruktioner och elevers behov av stöd i att förstå dem. Parmenius Svärd (2016) skriver att det är viktigt att samtliga elever får tillräckligt med stöd vid uppgiftsinstruktioner. Stödet kan se ut på flera olika sätt och kan till exempel handla om "En så enkel sak som att skriva ut hur många sidor eller ord det ska vara i en text som ska lämnas in eller hur mycket tid som eleven förväntas lägga ner på uppgiften gör att det blir både enklare och mer hanterbart för eleven." (s. 5, Skolverket, 2016). Den här undersökningen syftar till att undersöka hur rätt typ av stöd kan ges till elever i samband med uppgifter och instruktioner, samt hur olika former av stöd påverkar elevernas lärande.

Bakgrund

För att förstå de didaktiska val som ligger till grund för denna studie presenteras här en bakgrund som belyser både styrdokument, teoretiska utgångspunkter och tidigare forskning. Avsnittet förklarar varför språkutvecklande arbetssätt är särskilt viktiga inom Vård- och omsorgsprogrammet samt hur undervisningen kan utformas för att möta elevernas behov.

Examensmål och språkets roll i vårdutbildningen

Studien utgår från Skolverkets examensmål för Vård- och omsorgsprogrammet. Där står följande:

Utbildningen ska utveckla elevernas förmåga till muntlig och skriftlig kommunikation, eftersom det skapar en grund för ett gott samarbete samt för att kunna ge korrekt och komplex information till patienter och brukare. Ett rikt och nyanserat språk är dessutom ett redskap för reflektion och lärande. Kunskaper i språk ökar möjligheterna att kommunicera med patienter och brukare samt att arbeta i andra länder (Skolverket, Vård- och omsorgsprogrammet, 2023).

Denna formulering betonar att språkutveckling inte enbart är ett mål i sig, utan ett verktyg för att säkerställa hög kvalitet i vårdarbete och upprätthålla patientsäkerheten. Det handlar inte enbart om att kunna uttrycka sig korrekt, utan även om att kunna tolka, förstå och anpassa sitt språk beroende på mottagare och situation – något som är helt avgörande i yrkesrollen som vård- och omsorgspersonal.

Språket är dessutom en nyckel till elevers kunskapsutveckling och möjligheten att klara av de teoretiska delarna av utbildningen. För många elever, inte bara de som har svenska som andraspråk eller av andra skäl möter utmaningar i sin språkutveckling, kan det

språk som används inom vårdämnena vara svårtillgängligt. Det kännetecknas ofta av facktermer, abstrakta begrepp och en formell stil som skiljer sig från vardagsspråket. Cummins (2017) belyser skillnaden mellan vardagsspråk (BICS) och det skolspråk som krävs för kognitivt krävande uppgifter (CALP). Han förklarar att vardagsspråket är enklare att tillägna sig eftersom det ofta förstärks av kontextuella ledtrådar som kroppsspråk, mimik och sammanhang. Även om denna distinktion ofta lyfts fram i samband med flerspråkiga elever, gäller utmaningen även för elever med svenska som modersmål, som kan ha ett begränsat skolrelaterat ordförråd. Det påverkar deras möjlighet att tillgodogöra sig innehållet i undervisningen.

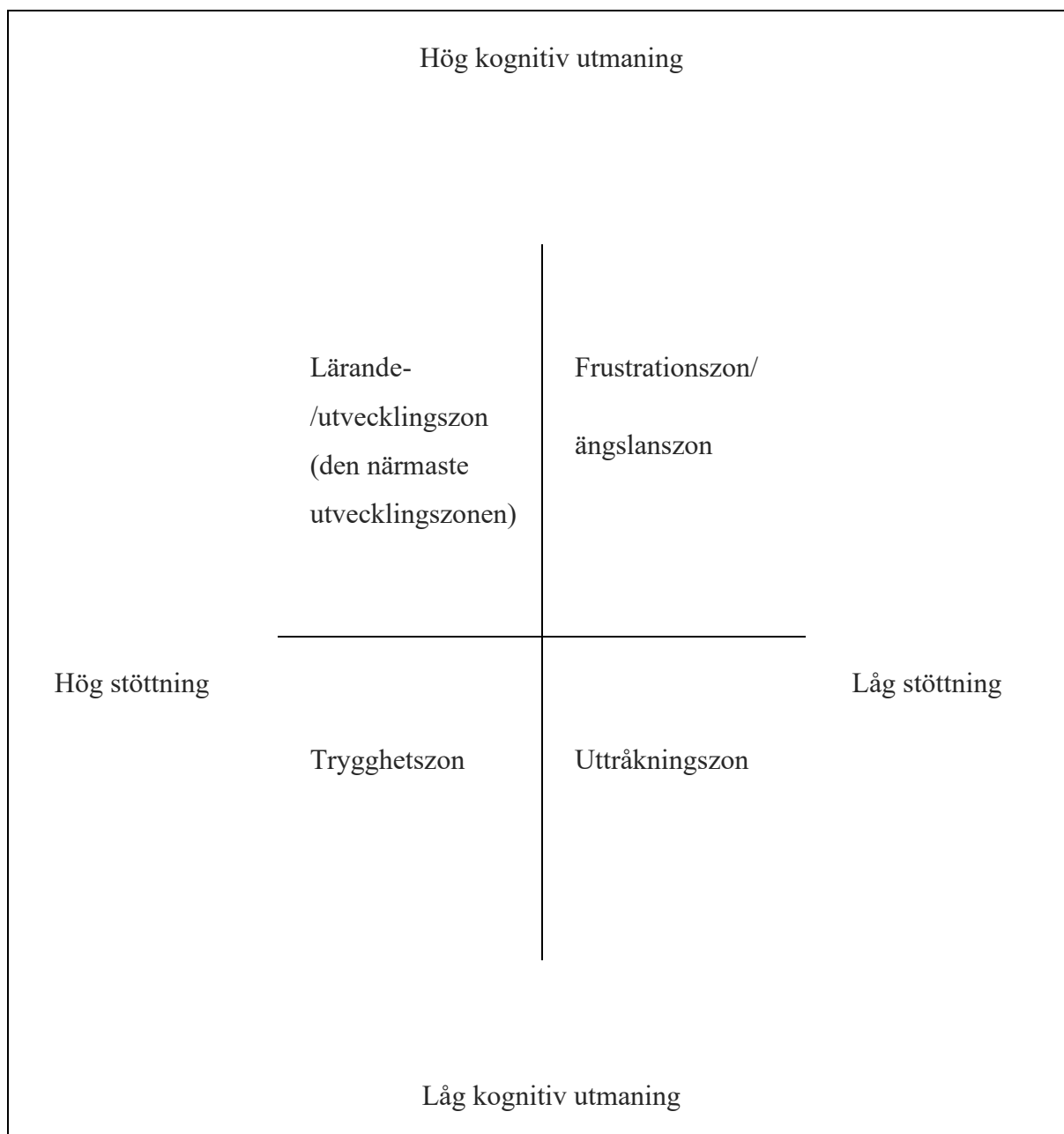
För elever på yrkesprogram är det särskilt viktigt att utveckla ett yrkesspråk som fungerar både i klassrummet, under APL och på framtida arbetsplatser. Att kontinuerligt arbeta med centrala ämnesbegrepp inom vård och omsorg, exempelvis genom språkliga modeller och begreppsträning i kontext, bidrar till att eleverna stärker sin kommunikativa förmåga.

Mot denna bakgrund blir det centralt att medvetet arbeta språk- och kunskapsutvecklande i undervisningen. Eleverna behöver få stöd i att både förstå och använda det ämnes- och yrkesspråk som är förknippat med vårdutbildningen. Detta stöd måste vara integrerat i undervisningen och inte ses som ett separat moment.

Teoretisk utgångspunkt: Vygotskij och det sociokulturella lärandet

För att eleverna ska kunna utveckla sin skriftliga och muntliga kommunikation kan man utgå från ett sociokulturellt arbetssätt och följa Vygotskijs syn på lärande (Gibbons, 2018). Vygotskijs sociokulturella syn på lärande innebär att elever, med rätt stöttning, kan uppnå en högre grad av kognitivt lärande än vad de kan på egen hand. Det handlar om att stötta elever på rätt sätt och ge dem förutsättningar att nå sin proximala utvecklingszon. Uppgifter i undervisningen kan delas in i fyra zoner, utträkningszon, frustrations/ängslanszon, trygghetszon och lärande/utvecklingszon, Figur 1. Om eleverna får låg kognitiv utmaning utan stöttning kan eleverna lätt bli uttråkade och tappa intresset för skolan. Om eleverna får svårare kognitiv utmaning, men låg stöttning kan eleverna snarare bli frustrerade och kanske till och med ger upp. Om eleverna får låg kognitiv utmaning med stöttning hamnar eleverna i en trygghetszon där det inte sker så mycket lärande och eleverna blir inte så självständiga. Om eleverna däremot får en hög kognitiv utmaning och också en hög grad stöttning kan

lärande ske. Här får eleverna anstränga sig hårt, men med hjälp av stöttning kan eleverna nå sin fulla potential (Gibbons, 2018).

Figur 1. Undervisningens och lärandets fyra zoner (egen illustration inspirerad från Gibbons 2018).

Det är viktigt att kravnivån på utbildningen förblir densamma så att kvaliteten inte blir sämre. Därför behöver det fortsätta vara hög kognitiv utmaning, men att eleverna får stöttning på olika sätt. När eleverna börjar på Vård- och omsorgsprogrammet får eleverna ta del av samt lära sig ett nytt språk. Att behärska yrkesspråket är en förutsättning för att eleverna ska kunna tillgodogöra sig utbildningen och fungera i sitt framtida yrke.

Stöd i undervisningen

Om eleverna får vara aktiva och arbeta med ämnesspråket blir det lättare för dem att behärska yrkesspråket. Det kan då vara viktigt att läraren ger ett språkligt stöd till eleverna. Stödet kan se ut på olika sätt. Det kan vara i form av bildstöd och visuellt stöd, men det kan även vara mallar, exempeltexter, grafiska modeller med mera. Layouten på skriftligt material kan också ha betydelse där exempelvis val av färg och textstorlek kan påverka hur väl eleverna tar till sig och förstår materialet (Edvardsson och Bruce, 2023). Cummins (2017) skriver också att grafiska modeller och visuella stöd är två undervisningsstrategier som kan underlätta när eleverna ska lära sig skolans språk.

Stehagen (2014) lyfter fram stöttning i form av skrivmallar till eleverna. Eleverna får då stöd som hjälper dem att komma i gång med skrivandet och strukturera sin text på ett tydligare sätt. Även Stehagen lyfter fram bilder som stöd och hur illustrationer och bilder kan hjälpa eleverna att skapa en förförståelse och förstå mer abstrakta begrepp. Hon menar också att det kan vara bra att arbeta med ordlistor tillsammans med eleverna, där de själva får vara delaktiga i att formulera definitioner av begreppen. Dessa listor kan sedan användas som stöd. Hon anser också att det är av stor vikt att vara tydlig med mål och förväntningar till eleverna. Det är viktigt att eleverna vet vad de ska göra och hur de ska göra så att de inte behöver lägga tid och kraft på att fundera på lärarens intentioner utan mer fokus på att visa sina kunskaper.

Parmenius Swärd (2016) skriver om vikten av att vara tydlig med vad som ska göras i en uppgift. Om en uppgift inte testat det som är tänkt kan det leda till att uppgiften blir mindre valid. Hon menar att det kan finnas "*dolda budskap*" i uppgifterna och då kräver det att eleverna själva måste tolka dessa för att förstå vad det är de ska göra. Ett annat hinder för elevernas lärande kan bli om uppgiftens format blir otydlig. Det kan till exempel röra sig om att det är för mycket text, för lite text eller svåröverskådlig layout.

Edfeldt m.fl. (2019) lyfter fram tydliggörande pedagogik och de nyckelfrågor som hjälper elever att förstå undervisningens struktur, exempelvis: "Hur länge ska jag arbeta?" och "Hur mycket ska jag göra?". Författarna påpekar att inte alla elever är i direkt behov av denna typ av strukturstöd – men att ingen elev missgynnas av en ökad tydlighet.

Studiens olika stöd

För att främja elevernas språkutveckling och stötta deras förståelse av ämnesspecifikt innehåll inom Vård- och omsorgsutbildningen har olika typer av stöd använts i

undervisningen. Nedan följer en beskrivning av de stödstrukturer som tillämpats i studien. Dessa stöd är valda med utgångspunkt i forskning om språk- och kunskapsutvecklande arbetssätt och syftar till att ge eleverna ökad tillgång till det yrkesspråk och kunskaper som krävs för att nå kursmålen. Varje stöd beskrivs med fokus på funktion, syfte och relevans i undervisningskontexten.

Bildstöd

Bildstöd avser användningen av visuella hjälpmedel, såsom bilder, illustrationer eller symboler, för att förstärka och förtydliga språkliga eller abstrakta begrepp. Genom att koppla ord eller begrepp till bilder får eleverna en konkret representation som kan underlätta förståelsen, särskilt för elever som är i början av sin språkutveckling eller som har svårt att förstå textbaserad information. Bildstödet syftar till att göra lärande mer tillgängligt och begripligt genom att ge eleverna en visuell referenspunkt, vilket också kan hjälpa dem att skapa en förförståelse för de ämnesspecifika begreppen (Stehagen, 2014).

Specialpedagogiska skolmyndigheten (SPSM) definierar bildstöd som användningen av bilder eller symboler för att tydliggöra och förstärka kommunikationen. Det kan handla om att använda bilder för att förtydliga instruktioner, skapa struktur eller som stöd i kommunikationen, särskilt för elever som har svårt med tal eller skrift. I den här studien där fokus ligger på att stödja elevernas språk- och kunskapsutveckling inom Vård- och omsorgsprogrammet, kan bildstöd vara ett effektivt verktyg. Genom att använda bildstöd kan begrepp, instruktioner och arbetsgångar förtydligas, vilket underlättar för eleverna att förstå och tillgodogöra sig innehållet. Det är särskilt viktigt inom yrkesutbildningar där facktermer och komplexa begrepp förekommer. Genom att integrera bildstöd i undervisningen kan man skapa en mer tillgänglig och inkluderande lärmiljö, där alla elever ges möjlighet att utvecklas och nå sin fulla potential.

Färgkodning

Färgkodning innebär att olika delar av information eller text markeras med olika färger för att tydliggöra och organisera innehållet. Detta kan till exempel innebära att viktiga begrepp, instruktioner eller frågor lyfts fram med specifika färger för att skapa struktur och lättare vägleda eleverna genom texten. Färgkodning är en metod som kan underlätta för elever att snabbt identifiera vad som är viktigt och kan minska kognitiv överbelastning, vilket gör det lättare för dem att fokusera på och bearbeta informationen (Edvardsson & Bruce, 2023).

Genom färgkodning kan det bli tydligare för eleverna vilka frågor som hör ihop och när det kommer ett nytt avsnitt.

Begreppslista

En begreppslista är en samling av viktiga och centrala begrepp som förekommer inom Vård- och omsorgsutbildningen, tillsammans med deras definitioner. Dessa begrepp är avgörande för elevernas förståelse och kommunikation inom området, och de återkommer ofta i olika kurser inom vårdprogrammet. Begreppslistor fungerar som ett verktyg där eleverna kan slå upp och förstå termer som är både svåra och komplexa, vilket underlättar deras språkutveckling och förmåga att använda yrkesspråket korrekt och precist.

Att ha en begreppslista som stöd gör det också möjligt för eleverna att återkomma och tillägna sig viktiga termer som är nödvändiga för deras framtida yrkesutövning inom vårdsektorn. Genom att definiera begreppen på ett tydligt och strukturerat sätt ger lärarna eleverna möjlighet att utveckla en djupare förståelse för kursinnehållet och koppla de nya begreppen till sina praktiska erfarenheter. Denna metod stärker både deras engagemang och deras förmåga att uttrycka sig med precision i muntliga och skriftliga sammanhang (Stehagen, 2014).

Börjor

Börjor är korta fraser eller inledande meningar som hjälper eleverna att komma igång med sitt skrivande eller samtal. De fungerar som en form av stöd för att underlätta starten på en uppgift, särskilt när eleverna känner sig osäkra eller överväldigade. Genom att ge eleverna strukturerade inledningar eller förslag på hur de kan börja formulera sina tankar, kan läraren hjälpa dem att skapa ett tydligare fokus och minska risken för att de fastnar eller känner sig osäkra på hur de ska börja (Stehagen, 2014).

Frågetyp

Frågetypen handlar om att tydliggöra för eleverna vilken typ av svar som förväntas – om det ska vara ett kort och konkret svar eller ett mer utförligt och reflekterande svar. Genom att använda olika frågetyper kan läraren ge eleverna rätt förutsättningar att anpassa sitt svar efter frågans krav och inte behöva fundera på vad som egentligen efterfrågas. Detta är särskilt viktigt för att säkerställa att uppgiften är tydlig och att eleverna kan fokusera på att visa sina kunskaper i stället för att försöka tolka otydliga instruktioner.

Parmenius Swärd (2016) betonar vikten av att uppgifterna är klara och tydliga för eleverna, så att de vet vad som förväntas av dem och inte behöver lägga energi på att tolka uppgiftens dolda budskap. Om eleverna inte vet om de ska ge ett kort eller utförligt svar kan detta skapa osäkerhet och minska validiteten i uppgiften. Genom att specificera frågetypen kan läraren hjälpa eleverna att hålla sig till rätt nivå på svaren, vilket både underlättar lärande och gör bedömningen mer rättvis.

Samtalsmall

En samtalsmall är ett strukturerat verktyg som hjälper elever att organisera och genomföra samtal eller diskussioner på ett systematiskt sätt. Samtalsmallarna innehåller vanligtvis förutbestämda steg eller frågor för att rama in samtalet så att eleverna vet vad de ska tala om, hur de ska samtala och hur länge. Genom att använda samtalsmallar får eleverna hjälp att fokusera på relevanta frågor och att uttrycka sina tankar klart och tydligt. Det främjar också en trygg och respektfull samtalsmiljö där alla deltagare får möjlighet att uttrycka sina åsikter. Parmenius Swärd (2016) hävdar att det är viktigt att eleverna har tydliga ramar och vet förutsättningarna runt omkring för att lättare kunna fokusera på instruktionen och förstå vad som förväntas av dem. Det fanns även med förslag på följdfrågor som kan stötta eleverna att komma vidare i sin kunskapsutveckling.

Syfte och frågeställningar

Syftet med projektet är att stärka elever inom Vård- och omsorgsprogrammet i deras förmåga att både muntligt och skriftligt uttrycka och redovisa sina kunskaper. Projektet syftar till att identifiera vilka typer av stödinsatser som eleverna upplever som mest ändamålsenliga för deras lärande. Genom att generera denna kunskap skapas förutsättningar för att implementera relevanta stödåtgärder redan i ett tidigt skede av gymnasieutbildningen. Dessutom möjliggörs en kunskapsöverföring till andra pedagoger genom spridning av erfarenheter och resultat från projektet.

Frågeställningar:

- A. Hur kan ett stöd utformas för att stärka elevernas förmåga att uttrycka sina kunskaper vid muntliga uppgifter och skriftliga examinationer inom Vård- och omsorgsprogrammet?
- B. Vilka typer av stöd uppfattar eleverna själva som gynnsamma för att utveckla sina muntliga och skriftliga kommunikationsfärdigheter?

Metod och material

För att uppnå syftet med studien och utforma ett stöd som kan stötta eleverna, har flera olika metoder använts, både kvantitativa och kvalitativa metoder.

Forskningskontext

Denna studie har genomförts inom ramen för gymnasieskolans Vård- och omsorgsprogram, där undervisningen kombinerar teoretiska kunskaper med praktiska moment. Studien är förankrad i en pedagogisk verklighet där många elever möter stora utmaningar i sin språk- och kunskapsutveckling, särskilt i relation till det teoretiska. Skolverket har under senare år betonat vikten av att stärka vårdutbildningarna i Sverige, dels för att möta det ökade behovet av kompetent personal inom vård och omsorg, dels för att säkerställa att utbildningen håller hög kvalitet och är tillgänglig för alla elever, oavsett bakgrund. Flera av eleverna har läs- och skrivsvårigheter, andra har svenska som andraspråk och befinner sig i början av sin språkliga utveckling på svenska. Detta skapar behov av didaktiska strategier som gör undervisningen tillgänglig och begriplig för en bred elevgrupp.

Studien har därför sin utgångspunkt i ett behov av att undersöka och utveckla instruktioner som stöttar elevernas språk- och kunskapsutveckling inom ramen för ämnesinnehållet. Fokus har legat på att pröva och analysera olika former av stöd med syftet att överbrygga glappet mellan praktisk och teoretisk kunskap, samt att skapa en mer likvärdig utbildning. Det handlar ytterst om att ge alla elever, oavsett språkliga förutsättningar, möjlighet att lyckas med sina studier och rustas för yrkeslivet inom vård och omsorg. I enlighet med Skollagen (SFS 2010:800) ska utbildningen i den svenska skolan vara likvärdig och främja alla elevers utveckling och lärande. Detta innebär att skolan har ett ansvar att kompensera för elevers olika förutsättningar och erbjuda stödstrukturer som gör undervisningen tillgänglig.

Forskningsetiska principer

Studien i den här rapporten har varit frivillig och samtliga elever som har deltagit har gett sitt medgivande i en samtyckesblankett, se bilaga 1. Vid samtycket fick eleverna information om att undersökningen kommer att innefatta olika delar som intervju, enkät och inspelning. Eleverna har även blivit informerade om studiens syfte och vad informationen

ska användas till. De har även fått vetskap om att all data kommer att förvaras på ett säkert sätt samt fått vetskap om GDPR. Slutligen har eleverna fått information om att de när som helst kan ta tillbaka sitt samtycke.

Urval

Undersökningen genomfördes under hösten 2024 och våren 2025. Den omfattade en klass med 18 elever. Klassen bestod av en blandning av elever från både högskoleförberedande och yrkesförberedande utbildningar. Vid urvalet togs ingen hänsyn till kön eller skillnader mellan utbildningsinriktningarna.

Genomförande och insamling av material

Nedan presenteras hur materialet till studien samlades in och genomfördes. Materialet består av skriftliga och muntliga uppgifter, enkäter, inspelade gruppdiskussioner och intervjuer. Inhämtning av material presenteras i kronologisk ordning. Insamlingen ägde rum mellan september 2024 och februari 2025. Studien genomfördes under sju undervisningstillfällen, där varje tillfälle bidrog till både undervisningsmässiga insatser och systematisk datainsamling. Syftet med upplägget var att undersöka hur olika former av stöd påverkar elevers förståelse och prestation i ett specifikt ämnesområde. Undervisningsmomenten varierade mellan individuellt arbete, gruppdiskussioner och examinationer, där stöd i form av exempelvis färgkodning, begreppslistor och samtalsmallar successivt implementerades och justerades utifrån tidigare insamlade data. I tabell 1 redovisas de olika undervisningstillfällena i kronologisk ordning och delar upp aktiviteterna i undervisning respektive insamlade data, i syfte att tydliggöra hur pedagogiska insatser samverkade i studien. En utförligare beskrivning av varje undervisningstillfälle finns under respektive underrubrik.

Tabell 1. Översikt över undervisning och insamlade data i kronologisk ordning.

Tillfälle	Undervisning	Insamlade data
1	Eleverna informerades om studiens syfte, upplägg och etiska riktlinjer.	Underskrifter samlades in via samtyckesblanketter.
2	Eleverna genomförde en skrivuppgift utan stöd, följt av muntlig diskussion i grupp med stöd i form av färgkodning, bildstöd och samtalsmall.	Muntliga gruppdiskussioner spelades in och analyserades för att identifiera stödets påverkan.
3	Eleverna arbetade i grupper med stöd integrerat i uppgiften (begreppslista, färgkodning, bilder och samtalsmall).	Gruppdiskussioner spelades in och delvis transkriberades. Eleverna besvarade en minienkät om uppgiften och de givna stöden.
4	Undervisningsstödet modifierades utifrån enkätsvar från tillfälle 3 och analys av ljudinspelningar. Eleverna deltog i nya gruppdiskussioner med det reviderade stödet.	Gruppdiskussioner dokumenterades. En gruppintervju genomfördes utifrån en intervjumall, transkriberades och kodades för att fördjupa analysen av elevernas upplevelser.
5	Eleverna genomförde en skriftlig examination i två steg: först utan stöd (blå penna), därefter med stöd (röd penna).	Elevernas skriftliga svar analyserades utifrån färgkodningen. En enkät samlades in efter examinationen.
6	Samma undervisningsupplägg som vid tillfälle 5 tillämpades: examination utan stöd följt av samma frågor med stöd.	Elevernas skriftliga svar analyserades utifrån färgkodningen. En enkät samlades in efter examinationen.
7	Ingen undervisningsaktivitet genomfördes.	En uppföljande gruppintervju med slumpmässigt utvalda elever genomfördes två veckor efter tillfälle 6. Intervjun strukturerades enligt tidigare intervjumall men med nya frågor, och transkriberades för vidare analys.

Undervisningens upplägg och genomförande

Tillfälle 1 – Information och samtycke

Vid det inledande tillfället informerades eleverna muntligt och skriftligt om studiens syfte, omfattning och etiska ramverk. Det betonades att deltagandet var frivilligt och att det när som helst kunde avbrytas. Eleverna fyllde i en samtyckesblankett, vilken var ett krav för fortsatt deltagande. Informationen gavs i helklass och följdes upp med möjlighet till frågor.

Tillfälle 2 – Diagnostisk uppgift och strukturerad samtalsstöd

Eleverna fick i uppdrag att individuellt besvara tre frågor skriftligt utan tillgång till något pedagogiskt stöd. Eleverna hade tidigare arbetat med basala hygienrutiner och därför valdes följande frågor ut: 1. ”Beskriv vad menas med basala hygienrutiner? Ge exempel på hur du utför basala hygienrutiner. 2. Varför är det viktigt med basala hygienrutiner? 3. Förklara vad som menas med begreppet ”direkt kontaktsmitta” och ge ett exempel.”. Att just det här ämnet och dessa frågor valdes ut var dels för att det är grundläggande kunskaper i vårdkurser, dels för att det skulle vara något som eleverna har arbetat med tidigare. Syftet var att kartlägga deras befintliga kunskapsnivå och resonemangsförmåga.

Därefter ombads de att arbeta i grupper om 3–5 elever med samma frågor, nu med tillgång till olika typer av stödmaterial: en begreppslista, färgkodade texter, bildstöd samt en samtalsmall. Begreppslistan togs fram i samråd med andra vårdlärare, där centrala och relevanta begrepp har valts ut, se bilaga 2. Samtalsmallen som användes har inspirerats av läromedlet Svenska impulser 1 SVA (Markstedt & Löwenhielm, 2018), figur 2.

Att tänka på när ni samtalar:

- Håll er till ämnet
- Använd vårdbegrepp (se begreppslista med förslag)
- Låt alla få talutrymme
- Var en god lyssnare
- Ställ följdfrågor till varandra.

Exempelvis:

Uppmuntra talaren att utveckla sina tankar: "Hur tänker du kring...?" "Vilka konsekvenser tror du att det kan ge?"

Be om förtydliganden: "Kan du förklara det igen?", "Vad menar du med...?"

Figur 2. Visar hur samtalsmallen såg ut.

Fokus låg på att stimulera muntligt resonemang och begreppsanvändning i gruppdiskussionerna. Diskussionerna spelades in.

Tillfälle 3 – Muntlig diskussion med integrerat stöd

Det tredje tillfället byggde vidare på föregående, men här fanns stödet i form av färgkodning, begreppslista, samtalsmall och frågetyp redan från början i uppgiften. Eleverna fick arbeta på liknande sätt som vid tillfälle 2, men med nya frågor. Den här gången om andningsorganens sjukdomar då eleverna nyligen hade arbetat med det området. Utifrån vad som framkommit vid tillfälle 2, både kunskapsmässigt och huruvida man kom till tals eller inte, gjordes grupperna om till det här tillfället. Syftet var att undersöka hur eleverna använde stödet när det integrerats i uppgiftskonstruktionen. Diskussionerna spelades in och eleverna fick besvara en minienkät (se Figur 3) efter de muntliga diskussionerna.

Minienkät efter diskussion i grupp

1. Förstod du instruktionen? Ja [☐] Nej [☐]
2. Använde du begreppslistan? Ja [☐] Nej [☐]
3. Fanns det något i instruktionen som du blev extra hjälpt av (ex. färgkodning, instruktioner för hur man håller samtal, begreppslista)? Ja [☐] Nej [☐]
4. Om ja på föregående fråga. Vad blev du hjälpt av?

Figur 3. Enkät som eleverna besvarade efter den andra muntliga gruppdiskussionen.

Tillfälle 4 – Muntlig diskussion med modifierat stöd efter elevrespons

Inför detta tillfälle reviderades stödet utifrån tidigare ljudinspelningar och enkätsvar.

Förändringarna inkluderade en ny ordningsstruktur där samtalsmallen placerades före frågorna, en tydligare layout samt ett förtydligat färgsystem. Eleverna arbetade åter i grupper och uppmuntrades att aktivt förbereda sig med hjälp av stödet inför diskussionen.

Även den här gången var det nya frågor och nya grupper. Målet var att undersöka om justeringarna i stödet bidrog till ökad förståelse och ökat deltagande. Eleverna fick sedan svara på samma enkät igen och fem elever intervjuades i en gruppintervju. Det var en elev från varje gruppdiskussion som slumpmässigt valdes ut, men från en grupp var det två elever. Det var för att få så mycket information som möjligt. Eleverna fick i tur och ordning läsa upp en intervjufråga och svara själv först innan övriga deltagare fick komma till tals. Se intervjufrågorna i tabell 2 nedan.

Tabell 2. Intervjufrågor till den första gruppintervjun med eleverna.

1. Beskriv hur ni upplevde att få egen tid till att läsa instruktionen och titta på begreppslistan innan samtalet.
2. På vilket sätt använde ni begreppslistan under samtalet? Ge gärna konkreta exempel.
3. Vad var tydligt respektive otydligt i instruktionen? Hur skulle den kunna förbättras?
4. Berätta om hur ni uppfattade färgkodningen. Vilken roll spelade den för er förståelse?
5. Hur använde ni bilderna under diskussionen? Vilka fördelar eller nackdelar såg ni med att ha bilder som stöd?
6. På vilket sätt använde ni samtalsmallen under samtalet? Hur hjälpte eller hindrade den er diskussion?
7. Beskriv hur ni upplevde att alla kom till tals under samtalet. Vad fungerade bra och vad kunde ha gjorts annorlunda?
8. Var det tydligt hur mycket ni skulle samtala till varje fråga?
9. Det här var tredje muntliga uppgiften ni har haft, blev det någon skillnad i diskussionen från samtal ett till dagens samtal? Vilka skillnader märkte ni i hur diskussionen fungerade?

Tillfälle 5 – Skriftlig examination med och utan stöd

Vid detta tillfälle genomförde eleverna en skriftlig examination i två steg. Först besvarade de frågorna utan stöd och använde blå penna. Efter 30 minuter fick de exakt samma frågor, nu med tillgång till stödmaterial, och uppmanades att byta till röd penna. Syftet var att kunna särskilja prestationer med och utan stöd för att analysera stödets direkta effekter på elevers skriftliga resonemang. I anslutning till examinationen besvarade eleverna en ny minienkät, se figur 4.

PROVET ÄR SLUT – minienkät att besvara

1. Förstod du frågorna innan du fick stödet (ringa in ett alternativ)?

2. Blev det enklare att veta vad du skulle svara när du fick ta del av stödet?

Om ja, vad hjälpte dig? Flera saker kan ringas in

JA

NEJ

Färgkodning	Bildstöd	Begrepp	"Börjor"	Frågetyp (kortare etc.)
-------------	----------	---------	----------	-------------------------

Egen kommentar: _____

Figur 4. Enkät efter skriftlig examination.

Tillfälle 6 – Repetition av examination med och utan stöd

Tillfälle sex genomfördes på samma sätt som tillfälle fem, där eleverna först genomförde en ny examination i ett nytt ämne utan stöd med en blå penna. Därefter erhöll de en ny instruktion med stöd och ombads byta till en röd penna. Även vid detta tillfälle besvarade eleverna samma enkätfrågor som vid tillfälle 5, fig. 4.

Tillfälle 7 – Uppföljande gruppintervju

Två veckor efter tillfälle 6 genomfördes en fördjupande gruppintervju med fem elever, helt slumpmässigt utvalda. Intervjun följde samma struktur som vid tillfälle 4 men med nya frågor (se tabell 3), och syftade till att fånga elevernas reflektioner över tid, både kring sin egen lärandeprocess och uppfattningen om de olika stöden, så väl som vid de muntliga som de skriftliga tillfällena.

Tabell 3. Intervjufrågor till den andra gruppintervjun.

1. Vad var tydligt respektive otydligt i instruktionen på de två senaste skriftliga proven? Hur skulle den kunna förbättras?
2. Beskriv hur ni upplevde att få vissa begrepp förklarade i provet? (Var det någon skillnad i att få alla samlat eller uppdelat inne i provet?)
3. Berätta om hur ni uppfattade färgkodningen. Vilken roll spelade den för er förståelse?
4. Hur använde ni bilderna? Vilka fördelar eller nackdelar såg ni med att ha bilder som stöd?
5. Var det tydligt hur mycket ni skulle skriva på varje fråga? Märkte ni någon skillnad i frågorna?
6. Hur använde ni ”börjor”? Vilka fördelar eller nackdelar såg ni med att ha ”börjor” som stöd?
7. Är det någon skillnad i att få stödet direkt från början och inte efter 30 minuter? På vilket sätt?
8. Hade det gjort någon skillnad att få stödet direkt i ett Duggaprov, tror ni?
9. Slutligen är ni positiva eller negativa till stödet som ni har fått prova? Vad i stödet i sådana fall?

Databearbetning och analys

Tillfälle 1 – Samtyckesinsamling

De skriftliga samtyckesblanketterna arkiverades och utgjorde grunden för det forskningsetiska godkännandet. Inga analyser genomfördes i detta steg, men momentet dokumenterades enligt vedertagna etiska riktlinjer (Vetenskapsrådet, 2017).

Tillfälle 2 – Skriftlig bedömning och muntlig analys

Elevernas skriftliga svar bedömdes utifrån förmåga att resonera, använda ämnesspecifika begrepp och strukturera sitt svar. Gruppdiskussionerna spelades in med hjälp av Microsoft Teams. Delar av diskussionerna transkriberades och kodades enligt grundad teori, se metodbeskrivning. De analyserades med fokus på hur eleverna använde stöden för att utveckla sina resonemang. Efter kodningen kunde följande kategorier urskiljas: begreppsanvändning, interaktion i samtalet och typ av stöd som användes aktivt.

Tillfälle 3 – Transkription och enkätanalys

Ljudinspelningarna från gruppdiskussionerna användes för att hitta mönster i hur samtalen var strukturerade. På samma sätt som vid tillfälle 2 transkriberades delar av diskussionerna enligt grundad teori. Kodningen resulterade i kategorierna: viktiga uttryck, hur väl eleverna följde instruktionen och om eleverna fick komma till tals. Minienkäten analyserades genom att svaren granskades för att förstå hur eleverna upplevde tydligheten och användbarheten i det stöd de fick.

Tillfälle 4 – Tematisk analys av gruppintervju

Ljudinspelningar från gruppdiskussionerna transkriberades delvis och analyserades på samma sätt som vid tillfälle 2 och 3 utifrån grundad teori, där det från början inte var klart med vilka kategorier som kunde urskiljas. Hela gruppintervjun transkriberades och analysen genomfördes med hjälp av tematisk kodning där återkommande teman i elevernas utsagor identifierades och grupperades.

Tillfälle 5 – Färgkodad analys av skriftliga svar

Elevsvar utan respektive med stöd separerades genom pennfärg. Svaren analyserades utifrån resonemangsstruktur och begreppsanvändning. Den efterföljande enkäten analyserades med fokus på elevernas upplevelse av stödet och om eleverna redigerat och vidareutvecklat sina svar efter att de tagit del av stödet.

Tillfälle 6 – Repetition av tillfälle 5

Analysen genomfördes enligt samma modell som vid tillfälle 5.

Tillfälle 7 – Slutintervju

Den avslutande gruppintervjun transkriberades och analyserades tematiskt utifrån grundad teori. Syftet var att undersöka hur elevernas syn på de pedagogiska stöden hade förändrats över tid, och hur de reflekterade kring sin egen utveckling i muntliga och skriftliga

resonemang. Syftet var även att undersöka om eleverna har en positiv eller negativ inställning gentemot stödet.

Metodbeskrivning

Metoden som har använts är dels kvalitativ i form av inspelade gruppdiskussioner och intervjuer, dels kvantitativ i form av enkäter och skriftliga svar. Den teori som användes i studien var grundad teori, vilket innebär att insamlingen av data inte utgick från någon förutbestämd teori. Den data som framkommit av intervjuer och gruppdiskussioner har kategoriserats och analyserats i efterhand baserat på den insamlade empirin (Denscombe, 2018).

Inspelningarna från observationerna transkriberades delvis och analyserades genom kategorisering. Inledningsvis identifierades ett större antal koder vilka sedan reducerades och sammanfogades till kategorier för att skapa en mer överskådlig struktur. Kategorierna fastställdes utifrån de mönster och teman som framträdde i samtalen.

Vid intervjuerna transkriberades i stort sett hela samtalen, och kategoriseringen genomfördes i efterhand baserat på innehållet likt tidigare. Elevernas användning av specifika ord och begrepp analyserades och grupperades i semantiskt besläktade kategorier. Vid den slutliga analysen identifierades överlappningar mellan kategorierna, vilket ledde till en strukturering i huvudkategorier, underkategorier och koder.

Resultat

Inledningsvis presenteras resultaten av enkäterna, skrivuppgifterna och intervjuerna som visar det generella stödanvändandet. Resultaten presenteras i tabeller och figurer och dessa är inte direkt kopplade till något enskilt stöd utan ger en övergripande bakgrund till materialet som helhet. Därefter presenteras resultatet tematiskt utifrån de olika stödformer som prövades i studien: bildstöd, färgkodning, begreppslista, börjor, frågetyp och samtalsmall. I analysen inkluderas såväl muntliga som skriftliga examinationer, och elevcitat används för att lyfta fram hur stöden upplevdes i praktiken. Resultatet består av inspelade gruppdiskussioner, intervjuer, skriftliga examinationer och enkäter.

Enkätsvaren

För att fånga elevernas upplevelser av stöden i samband med de muntliga examinationerna genomfördes minienkäter efter samtalstillfälle 2 och 3. Tabell 4 och 5 visar en

sammanställning av elevernas svar på frågor om instruktionernas tydlighet och i vilken utsträckning de upplevde att de blev hjälpta av specifika stöd, såsom färgkodning, begreppslista eller samtalsstruktur. Minienkät 1 visar att 4 av 16 elever använde begreppslistan och 7 av 16 upplevde att de blev extra hjälpta av något av stöden, se tabell 4. Av dessa 7 elever blev 3 extra hjälpta av samtalsmallen, 2 av färgkodningen och 2 av begreppslistan samt hur frågorna var formulerade, se tabell 4.

Tabell 4. Enkät 1 från samtalstillfälle 2.

Fråga	Svar (ja)	Svar (nej)
Förstod du instruktionen?	16	0
Använde du begreppslistan?	4	12
Fanns det något i instruktionen som du blev extra hjälpt av (ex. färgkodning, instruktioner för hur man håller samtal, begreppslista)?	7	9 (varav 1 tyckte det blev svårare)
Fråga	Svar + antal	
Om ja på föregående fråga. Vad blev du hjälpt av?	Samtalsmallen (3)	
	Färgkodning (2)	
	Begreppslista + hur frågorna var formulerade (2)	

I enkät 2 var det 4 av 16 elever som använde begreppslistan, 7 av 16 blev extra hjälpta av något av stöden, se tabell 5. Av dessa 7 elever var det 3 elever som blev extra hjälpta av färgkodning, 1 av bildstöd och 3 som ansåg att instruktionen generellt blev lättare att förstå med hjälp av stöden, se tabell 5.

Tabell 5. Enkät 2 från samtalstillfälle 3.

Fråga	Svar (ja)	Svar (nej)
Förstod du instruktionen?	16	0
Använde du begreppslistan?	4	12
Fanns det något i instruktionen som du blev extra hjälpt av (ex. färgkodning, instruktioner för hur man håller samtal, begreppslista)?	7	9
Om ja på föregående fråga. Vad blev du hjälpt av?	Svar + antal	
	Färgkodning (3)	
	Bildstöd (1)	
	Generellt lättare att förstå hela instruktionen med hjälp av stödet (3)	

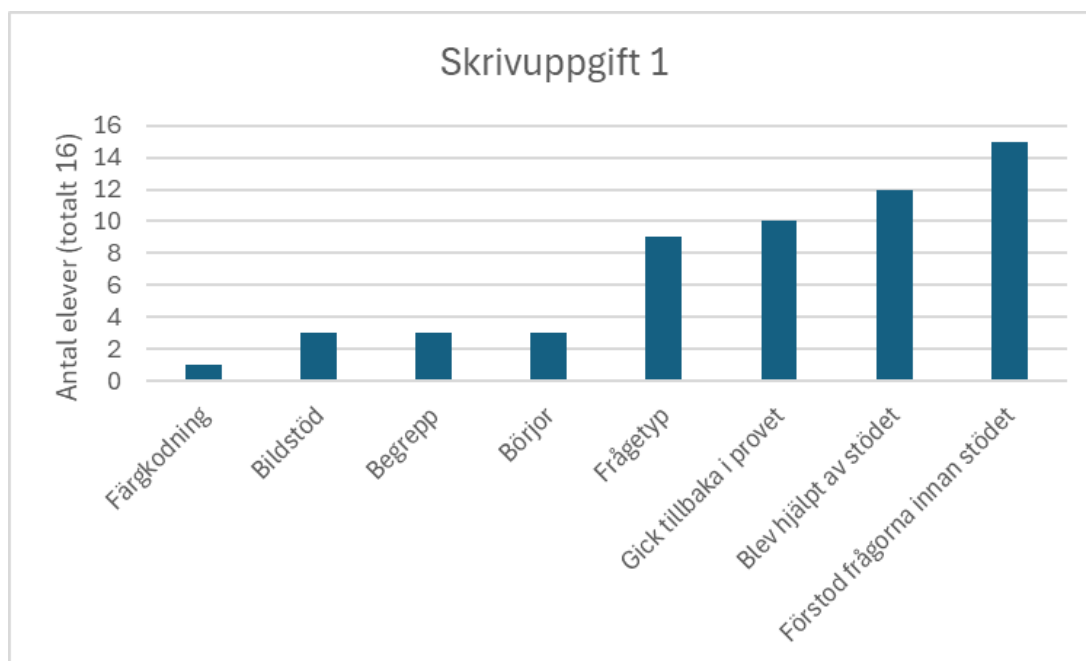
Syftet med dessa enkäter var att få en inledande bild av vilka delar av instruktionerna som eleverna använde sig av och vad de själva upplevde som särskilt hjälpsamt. Den fördjupade analysen av respektive stöd presenteras mer djupgående under rubrikerna: bildstöd, färgkodning, begreppslista, börjor, frågetyp och samtalsmall.

Skrivuppgifterna

Utöver de muntliga samtalerna genomförde eleverna även två skriftliga examinationer – skrivuppgift 1 och skrivuppgift 2 – med tillhörande stödmaterial. I figurerna nedan ges en översiktlig bild av hur elevernas svar fördelade sig utifrån stödets förekomst i respektive uppgift. Syftet med denna översikt är att synliggöra vilka typer av stöd som eleverna

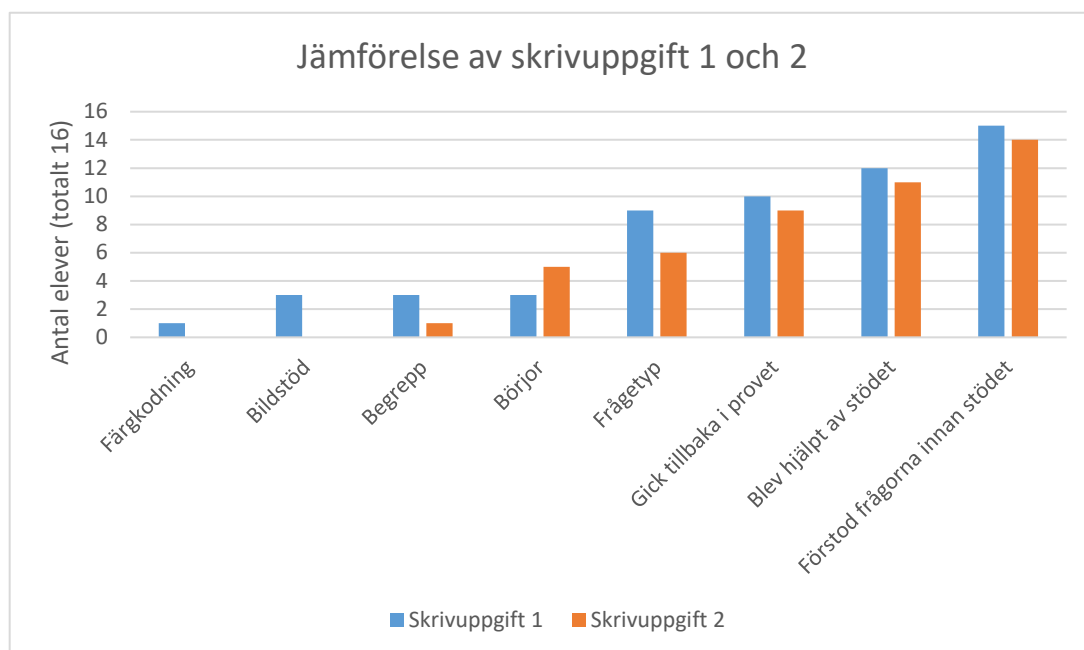
spontant använde i sina skriftliga svar, exempelvis begrepp från begreppslistan, visuella referenser till bildstöd, eller strukturiert hjälp från börjor och färgkodning. Denna kvantitativa överblick fungerar som en bakgrund till den mer detaljerade analysen som följer längre fram i resultatdelen, där varje stöd behandlas separat utifrån både skriftligt och muntligt material.

Eleverna fick vid två tillfällen stöd vid skriftliga examinationer. Vid båda tillfällena skrev de först utan stöd, med blå penna, i 30 minuter, och därefter skrev de med stöd, med röd penna, för att lättare kunna identifiera vad de kunde med och utan stöd. Efter varje tillfälle svarade de på en liten minienkät. I figur 5 visas resultatet av skrivuppgift 1 där dels svaren från minienkäten presenteras, dels om eleverna gick tillbaka i skrivuppgiften efter att ha tagit del av stödet. Av enkäten framkom att det var 12 av 16 elever som blev hjälpta av stödet. Av dessa 12 elever var det flera elever som angav att de blev hjälpta av fler än ett stöd. Av dessa 12 elever var det 9 elever som blev extra hjälpta av att veta vilken frågetyp det var, 3 av börjor, 3 av begreppsförklaringar, 3 av bildstöd och 1 av färgkodning, se figur 5. Det var även 10 av 16 elever som gick tillbaka och gjorde ändringar efter att ha tilldelats stödet, figur 5. De ändringar som gjordes var främst att eleverna lade till flera vårdbegrepp som fanns i stödet och att de utifrån att veta vilken frågetyp det var gick tillbaka i provet för att utveckla sina svar där det exempelvis stod ”längre mer utvecklat svar” och då även fick hjälp av börjor.

Figur 5. Stapeldiagrammet visar dels vad eleverna blev hjälpta av enligt deras svar i enkäten, dels om eleverna gick tillbaka i provet efter att de fått stödet. Figuren visar även om eleverna ansågs bli hjälpta av stödet som helhet. Sist visas om eleverna förstod frågorna innan stödet.

I figur 6 visas skillnaden i skrivuppgift 1 och 2, där eleverna i skrivuppgift 2 fick svara på samma frågor som vid skrivuppgift 1. Resultatet visar att det var 11 av 16 elever som blev hjälpta av stödet, se figur 6. Även i denna enkät var det fler av dessa 11 elever som blev hjälpta av mer än ett stöd. Av 11 elever var det 6 elever som blev hjälpta av att veta vilken frågetyp, 5 som blev hjälpta av börjor, 1 person av begreppsförklaring och ingen elev blev extra hjälpt av bildstöd eller färgkodning, se figur 6. Det var 9 av 16 elever som gick tillbaka i provet efter att ha fått tillgång till stödmaterialet, figur 6. Det var fler elever vid skrivuppgift 2 som använde sig av börjor än vid skrivuppgift 1.

Figur 6. Stapeldiagrammet visar en jämförelse av skrivuppgift 1 och skrivuppgift 2. Dels visar den vad eleverna blev hjälpt av enligt deras svar i enkäten, dels om eleverna gick tillbaka i provet efter att de fått stödet. Figuren visar även om eleverna ansågs bli hjälpta av stödet som helhet. Sist visas om eleverna förstod frågorna innan de fick stödet.

Intervjuerna

För att fördjupa förståelsen av hur eleverna upplevde de olika stöden genomfördes två gruppintervjuer, figur 7 och 8. Den första intervjun ägde rum direkt efter de muntliga diskussionerna, vid tillfälle 4, medan den andra genomfördes två veckor efter att samtliga moment (muntliga och skriftliga) avslutats, tillfälle 7. Båda intervjuerna genomfördes i fokusgruppsformat med fem elever per grupp.

Intervjuerna spelades in, transkriberades i sin helhet och analyserades kvalitativt utifrån grundad teori. Därefter kategoriserades materialet tematiskt utifrån de stödsatser som hade varit aktuella under examinationerna. På så vis kunde elevernas egna reflektioner kopplas till deras faktiska användning av stöden, och ge ytterligare perspektiv på både deras

upplevelser och de effekter stöden haft på lärande och delaktighet.

I intervju 1 framkom att det som var användbart i stödet var att det blev mer intresseväckande med färgerna, att bilderna kunde hjälpa till med förförståelse, tydlighet så det blev klart vad man ska prata om och att det kunde överbrygga språkkunskaper med hjälp av begreppsförklaringar och bildstöd, se figur 7. Eleverna hade dock förbättringsförslag när det kommer till begreppslistan som de upplevde texttung och ”tråkig” och menade att den hade blivit bättre om det fanns lite mer färg, bubblor och mindre text, figur 7. Det som eleverna ansåg som mindre användbart var just begreppslistan då den var texttung och samtalsmallen då eleverna hävdade att de redan visste vad de skulle göra, figur 7.

Huvudkategori	Underkategori	Koder
Användbart	Få hjälp av stödet	Förtydligande, intresseväckande, förberedelse, överbrygga språkkunskaper, använde bilderna, checkar av, veta vad man ska prata om, tematiskt
	Nya förslag	Mer färg, mindre text, bubblor
Mindre användbart	Använder inte stödet	Använde inte begreppslistan, orden kommer inte naturligt, visste redan vad man skulle göra (samtalsmall), använde inte bilderna
	Motstånd till stödet	Tråkigt, texttungt

Figur 7. Resultatet av intervju 1 där elevsvaren är kategoriserade efter huvudkategori, underkategori och koder.

Intervju 2 genomfördes efter samtliga stödsatser. I intervjun hävdade eleverna att det som var användbart av stödet var att det blev tydligare vad man skulle göra, bilder som hjälper en när orden inte räcker till, börjar som gjorde det lättare att komma i gång och frågetyp som gjorde det tydligare hur mycket respektive lite man skulle skriva, se figur 8. De förbättringsförslag som eleverna hade denna gång var att inte använda så mycket färger, då det kunde leda till att det blev lite otydligt var som var viktigt och inte. Det var även det som eleverna ansåg var mindre användbart. Färgkodningen blev störande då det blev för många

understrykningar av färg i de skriftliga uppgifterna och de var mer positiva till färgkodningen i de muntliga uppgifterna. De ansåg sig inte heller så hjälpta av bilderna och begreppen då de ansåg dessa som relativt enkla, figur 8.

Huvudkategori	Underkategori	Koder
Användbart	Få hjälp av stödet	Förtydligande, bilder, överbrygga språkkunskaper, ”börjar” - lättare att komma i gång, veta vad hur mycket man ska skriva
	Nya förslag	Inte så många färger, stryk inte under så mycket med färg, färg i den muntliga uppgiften
Mindre användbart	Använder inte stödet	Bilder, färgkodning, begreppen
	Motstånd till stödet	Färgkodning, störande, “för mycket färg”

Figur 8. Resultatet av intervju 2 där elevsvaren är kategoriserade efter huvudkategori, underkategori och koder.

Bildstöd

Bildstöd förekom i både muntliga och skriftliga examinationer. Eleverna uppvisade en övervägande positiv attityd gentemot användningen av bildstöd. Användningen varierade mellan olika grupper, men ingen av eleverna uppfattade bildstödet som en nackdel. Vissa elever ansåg att kopplingen mellan bild och fråga underlättade förståelsen av frågans innehåll. Andra hävdade att bildstödet var särskilt användbart när språkkunskaperna var begränsade, då det kunde fungera som ett komplement och bidrog till att överbrygga språkkunskaperna. Exempelvis:

“Vi glömde namnet på den här så vi pekade och pratade om den” (Elev 4)

En annan elev påstår att bilderna gav en förförståelse innan man tittade på frågorna. Genom att se bilden först så fick man en förförståelse om vad frågan ska handla om.

I flera fall använde eleverna bildstödet och tog hjälp av det. I de muntliga samtalen uppgav tre elever vid det tredje tillfället att bildstödet var särskilt hjälpsamt. Observationer visade att flera elever använde bilderna för att konkretisera och minnas begrepp:

”Man ska tvätta händerna, handsprit, förkläde.” (Elev 2)

”Man kan desinfektera händerna” (Elev 8)

”Som [lärare på bilden] gör.” (Elev 5)

I ett fall pekade en elev på en bild för att uttrycka något som inte kunde benämnas verbalt:

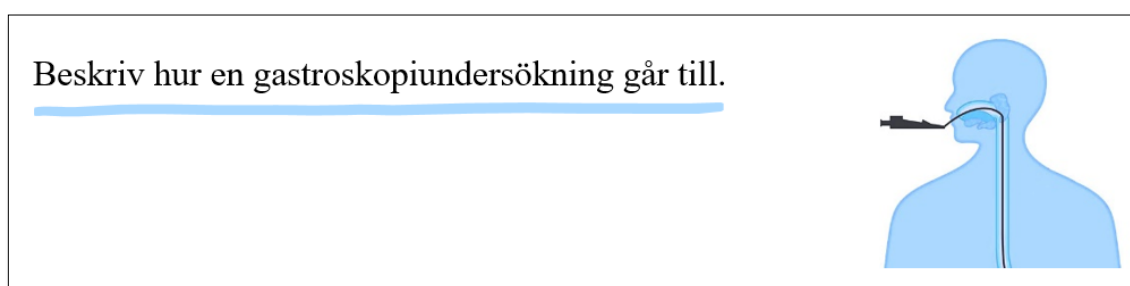
”Den här tar man bort” [pekar på bilden] (Elev 7)

I en annan grupp är en elev osäker på ett vårdbegrepp och då hänvisar en annan elev att titta på bilden, se exempel och Figur 9:

”Beskriv en gastroskopiundersökning” (Elev 13)

”Jag vet inte vad det är” (Elev 3)

”Men titta på bilden” [eleven tittar på bilden och förstår vilken undersökning som åsyftas. Eleven hänvisar även till en film som har visats i klassrummet] (Elev 13)

Figur 9. Visar hur frågan som elev 13 och elev 3 diskuterar.

Vid de skriftliga tillfällena varierade upplevelsen. Vissa elever upplevde att bilderna stödde återkoppling till tidigare material, till exempel en undervisningsfilm som det fanns en bild på i ena skriftliga uppgiften:

”Om du ser en bild speciellt kanske på den filmen [bild på en film som eleverna fått se i klassrummet innan examinationen] då alltså kopplas man direkt till filmen och så kan det

alltså komma nya tankar som kanske kan hjälpa ändå om man säger en bild säger mer än 1000 ord eller vad säger man?" (Elev 6)

Andra elever uppgav att de knappt lade märke till bilderna vid de skriftliga uppgifterna. Det fanns önskemål om tydligare koppling mellan bild och tillhörande fråga:

"...om man ska ha bild att det är tydligt vilken fråga bilden hör till..." (Elev 7)

Färgkodning

Resultaten indikerar att eleverna övervägande uttryckte en positiv inställning till färgkodning. De ansåg att färgkodningen underlättade för att identifiera vilka frågor som hörde ihop samt för att urskilja ny information. Särskilt i förberedelsefasen inför samtalet, när eleverna arbetade individuellt, framhölls färgkodningens betydelse för att snabbare kunna förstå vilka delar som hängde samman respektive skiljde sig åt. Resultatet av färgkodning visar att eleverna främst använde sig av det i de muntliga gruppdiskussionerna och upplevdes där som stödjande av flera elever. Tre elever lyfte även i enkäten att färgkodningen var till hjälp i förberedelserna inför samtal.

I de skriftliga tillfällena var stödet dock mindre uppskattat. Endast en elev vid det första skrivtillfället ansåg det hjälpsamt, och ingen vid det andra. Kritiska synpunkter rörde främst att färgerna var överväldigande:

"För mycket färg." (elev 7)

Färgkodningen ledde till att flera elever ansåg att det var svårt att avgöra vad som var av särskild vikt.

Förslag på förbättringar innefattade att använda färre färger och minska mängden understrykningar för att göra strukturen tydligare.

Begreppslista

Begreppslistan användes i varierande grad. Vid det första muntliga tillfället använde flera elever i stället egna anteckningar från föregående lektioner. Endast fyra av sexton elever uppgav att de använde den färdiga listan som de hade tilldelats medan två av dessa fann den hjälpsam. En elev uttryckte att användningen kunde bli belastande i samtalssituationen:

"Vi kan ju inte hålla på å kolla på den där hela tiden för... aa det blir jobbigt." (Elev 3)

Resultatet visar att eleverna inte använde begreppslistan i någon större utsträckning, men en del använde orden i begreppslistan:

“jag fattar inte frågan” (elev 10)

“ja men alltså... faktorer som ökar risken, alltså saker” (elev 11)

Däremot använde eleverna en del andra vårdrelaterade ord. Det fanns dock en del ord som inte var vårdrelaterade eller hörde till skolspråket:

“cuttar upp magsäcken” (Elev 2)

“jävligt ont” (Elev 1)

“mycket röka å skit”, “kall luft och fuktig luft å skit...yes”, “inhalationer av olika grejer, kortison till exempel” (Elev 2)

“Ja alltså grej man kan göra för att förbättra” (Elev 6)

En grupp elever i slutet av sin gruppdiskussion börjar titta på begreppslistan och tog upp relevanta begrepp. De begrepp som kommer från begreppslistan och som eleverna använde har understrukits i citaten:

“Har vi något viktigt med de här begreppen att säga då?” (Elev 17)

“Jag tror vi skulle använda dem” (Elev 15)

“Ja men det gjorde vi lite, behandling och diagnos och sånt” (Elev 17)

“sen kan man ju kolla i sin journal” (Elev 2)

“man måste ju dokumentera febern” (Elev 17)

“och tänka på omvårdnaden kring..” (Elev 2)

“Anamnes alltså tidigare sjukdomsberättelse” (Elev 15)

Även om eleverna inte använde begreppslistan i högre utsträckning använde de ett flertal vårdrelaterade ord. Exempel på dessa ord kan vara:

“kroniskt” (Elev 13)

“buken” (Elev 13)

“kroniskt”, “skärande”, “oregelbundna och konstanta smärtor” (Elev 1)

En elev kommenterade att begreppsförklaringarna kan ge större effekt vid ett svårare prov eller om man är en andraspråkselev:

”Om man har svårigheter i svenska kan de vara användbara” (Elev 6)

Eleven menade att begreppen kändes ganska självklara, men att de kan vara svårare för andra och då är begreppsförklaringarna användbara medan andra sa att de hade mest nytta av begreppen. Flera elever upplevde dock listan som texttung och svårläst.

*”Det mesta är ganska tydligt förutom begreppslistan, ser rätt tätt ut.” ”mera färger”,
”Bilden på slutet är fin, ser levande ut [bilden efter begreppen på begreppslistan]”.* (Elev 1)

Önskemål fanns om en mer överskådlig layout med visuella element såsom färg, bubblor eller bildstöd, eller att begreppen var tydligare utvalda till varje enskild fråga.

Börjor

”Börjor” – det vill säga inledande fraser för att starta samtal eller skrivuppgifter – var ett av de mest uppskattade stöden. Flera elever använde sig av ”börjor” visar båda enkäterna. Börjorna underlättade för eleverna att komma i gång och gav en tydlig riktning för vad som skulle skrivas. En elev var i stort sett klar med provet när stödet delades ut, vilket gjorde att eleven inte använde börjorna. Eleven var dock positiv till tanken av börjor och önskade att de hade varit med från början.

Vid de skriftliga tillfällena uttryckte fem elever att skrivstartsformuleringarna hjälpte dem att komma i gång:

”Det är jättebra alltså om man hakar upp sig” (Elev 6)

Det framfördes även önskemål om att få tillgång till detta stöd tidigare i uppgiften:

”Det skulle varit bra att ha dom från start.” (Elev 16)

Frågetyp

För att tydliggöra vad som förväntades av elevernas svar, infördes vid det andra samtalstillfället särskilda instruktioner såsom ”(kort svar)” efter vissa frågor:

“var det rätt då?” (elev 14)

“ja bakterier å virus” (elev 13)

“det var bara kort svar” (elev 3)

Elevernas resonemang visar att de följer instruktionen och svarar med kort svar. Även vid de skriftliga instruktionerna stod det bakom varje fråga om det var ett *kort svar*, *medel* eller *mer utvecklande svar*. Eleverna var generellt sett positiva till att veta vilken typ av fråga det rörde sig om. Ett exempel på att eleverna tyckte att det var hjälpsamt att veta vilket typ av fråga det rörde sig om och hur mycket man skulle skriva vid de skriftliga uppgifterna:

“Jaha så, ja det var till hjälp faktiskt hur mycket man skulle skriva” (Elev 12)

“Jag håller med” (Elev 16)

“Jag tycker det var till hjälp alltså på två sätt, alltså självklart att man vet hur mycket man ska skriva så man inte behöver lägga en massa onödigt information, men även sådana här frågor som är lite så här..” (Elev 6)

Resultatet visar att stöttningen hjälpte eleverna att både förstå hur mycket och utvecklat de förväntades skriva på vissa frågor, samt hur lite de behövde skriva på andra då vissa frågor endast kräver kortare svar utan detaljer.

Samtalsmall

Samtalsmallen användes för att strukturera det muntliga samtalet och säkerställa att alla elever fick komma till tals. I samtalsmallen fanns även förslag på följdfrågor som kan ses som en slags ”börjor” för att eleverna lättare skulle kunna samtala med varandra, se figur 2.

Redan vid första tillfället visade eleverna att de uppmärksammat mallen och försökte följa den och den användes mer eller mindre vid samtliga samtalstillfällen. Eleverna var måna om att alla skulle komma till tals:

”Alla säger ett symtom.” (Elev 10)

”[Elev 8] vill du ta den?” (Elev 5)

”Låt [elev 4] prata, för du måste nånting för de [lärarna] sa det.” (Elev 3)

“nån mer som känner att de vill såhär tillägga nånting... så vi får en dialog” (Elev 2)

“Har nån någonting att tillägga?” (Elev 6)

“nu får hon börja för vi har börjat allihopa” (Elev 3)

“ja juste vi skulle fan inte avbryta varandra” (Elev 14)

I vissa fall behövde grupper omorganiseras för att öka deltagandet. Inför det tredje samtalet flyttades samtalsmallen till början av instruktionen, efter synpunkter från eleverna:

”Vad dumt att de la den där nere och inte där uppe. Vad tänker de med?” (Elev 13)

Eleverna använde sig även av den för att hålla sig till ämnet:

”Nu är off track.” (Elev 7)

”Det var ju on track” (Elev 5)

Och:

“Har ni nå mer att tillägga om IBS?”, “Eller vill någon annan säga?” (Elev 7)

“[elev 8] vill du ta den?” (Elev 5)

“När fyller ni år?” “Nej just det håll er till ämnet” (Elev 3)

Resultatet av ljudinspelningarna från gruppdiskussionerna visar att eleverna följer samtalsmallen och alla elever får komma till tals. Vid samtalstillfälle 1 och 2 fördelade eleverna ordet mer explicit medan vid samtalstillfälle 3 sker det mer implicit. Det kan bero på att eleverna nu har lärt sig av samtalsmallen och vet hur samtalet ska gå till.

I intervjuer framkom att samtalsmallen efterhand upplevdes som en integrerad del av samtalet:

”Vi bara antog att man liksom ska lyssna och ställa kanske frågor.. och att alla kommer till tals” (Elev 1)

Sammanfattning av resultatet

Resultaten visar att olika former av pedagogiskt stöd har varierande funktion beroende på examinationsform och elevgruppens sammansättning. I synnerhet visade sig bildstöd, börjor och samtalsmall vara särskilt stödjande i muntliga examinationer, där de bidrog till ökad struktur, delaktighet och språkligt stöd. Elever använde aktivt både visuella och språkliga resurser för att uttrycka sig, och vissa elever hänvisade explicit till stöden som hjälpmedel

för att förstå uppgiften och delta i samtalet.

I skriftliga examinationer framkom en mer splittrad bild. Stöd som färgkodning och begreppslista uppfattades av vissa som hjälpande, men av andra som överflödigt eller svåra att orientera sig i. Samtidigt lyfte flera elever vikten av skrivstartsformuleringar (börjor) för att komma i gång med uppgiften, särskilt vid det andra skrivtillfället.

Det fanns också tydliga mönster i hur stöden togs emot över tid. Eleverna visade gradvis ökad metakognitiv medvetenhet kring användningen av stödmaterial, och flera uttryckte egna förbättringsförslag, till exempel om placering av mallar eller anpassning av färgkodning. Detta tyder på att elevens förtrogenhet med stöden påverkar deras användbarhet, och att det finns ett värde i att ge tid och utrymme för att ”träna in” stöden som en del av undervisningen.

Sammantaget indikerar resultaten att kombinationen av språkliga, visuella och strukturella stöd kan bidra till ökad likvärdighet i examinationer, men att dessa stöd behöver vara väl anpassade till situation, innehåll och målgrupp för att vara effektiva.

Diskussion

Studiens syfte var att, utifrån ett sociokulturellt perspektiv, se hur olika typer av stöttning kan hjälpa eleverna att formulera sig, såväl skriftligt som muntligt. Utifrån tanken att eleverna ska utmanas kognitivt men med hjälp av stöd så att de kan nå sin proximala utvecklingszon (Gibbons, 2018) har olika typer av stöttning testats och analyserats.

Besvara frågeställningarna

Vid de muntliga uppgifterna i grupp fick eleverna en gedigen begreppslista. Begreppen var sådana att eleverna borde känna till dem, då de har använts i undervisningen, men kanske inte definitionen av samtliga. Begreppslistan innehöll tretton vårdrelaterade begrepp med en definition samt ett exempel där begreppet sätts in i en kontext. Resultatet vid både gruppdiskussionerna, enkäterna och intervjuerna visade att denna begreppslista var övermäktig och texttung. Stehagen (2014) menar att det kan finnas en poäng att tillsammans med eleverna utforma begreppslistor med nyckelord som är centrala för undervisningen där eleverna är med och arbetar fram definitioner. Vid tillfället för den här undersökningen fanns inte vetskapen om detta. Om studien hade genomförts igen hade eleverna fått vara mer delaktiga i själva processen med att ta fram centrala begrepp samt att definiera dem. Med bakgrund av resultatet kunde dock den skriftliga delen göras annorlunda. Där valdes

relevanta begrepp utifrån frågorna ut från begreppslistan och implementerades inne i själva examinationen. Resultatet visade att det var mer uppskattat av eleverna än att få en separat lista.

Resultatet av de muntliga observationerna visade att eleverna inte alltid använder ett skolspråk utan ett mer vardagsspråk. Cummins (2017) skriver om skillnaden mellan vardagsspråk (BICS) och kunskapsspråk (CALP) och att det är lättare att tillägna sig ett vardagsspråk. Dels för att i vardagliga sammanhang behöver du inte lika många ord för att förstå och göra dig förstådd, dels så får du ofta flera ledtrådar i form av ögonkontakt, gester och ansiktsuttryck med mera. Skillnaden mellan vardagsspråk och kunskapsspråk kanske utmärker sig mest hos andraspråkselever, men även elever med svenska som modersmål kan ha ett mer begränsat kunskapsspråk vilket gör att det blir en utmaning att följa undervisningen. Eleverna behöver befästa sitt yrkesspråk så att de kan kommunicera på sina praktikplatser men i förlängningen även arbetsplatser. Genom att påminnas om vilka vårdrelaterade begrepp som är centrala och att öva kan det språket utvecklas. Ett exempel på en elev som inte använde vårdrelaterade begrepp var “grej” istället för “moment”.

Vid intervjuerna med eleverna framkom det att de önskade mer färg och mindre text vid begreppslistan. De pratade även om “bubblor” som kunde göra layouten mer intresseväckande. Parmenius Swärd (2016) skriver att “ett hinder för lärandet är att uppgiften formuleras otydligt: antingen med för mycket text som förvirrar och en svåröverskådlig layout som inte når fram, eller med för lite text som egentligen inte säger någonting. Eleven ska inte behöva tolka in lösningar i uppgiften”, vilket visar att det är en hårfin balansgång över hur mycket respektive lite text man bör ha. I det här fallet blev det för mycket text och för oöverskådligt och där layouten inte tilltalade eleverna. Elevernas förslag på mindre text och mer färgrik layout hade kunnat fånga deras intresse mer, vilket kanske hade lett till att de hade använt begreppen i större utsträckning. Begreppen i sig var relevanta för uppgifterna och är återkommande i undervisningen i samtliga vårdämnen, men framställdes på fel sätt. En annan tanke kan vara att börja med några få begrepp första gången för att sedan bygga på begreppslistan allt eftersom tillsammans med eleverna. Då blir det inte lika mycket nytt för eleverna att läsa vid varje tillfälle.

Det är av stor vikt att eleverna vet vad de ska göra och vad som förväntas av dem. Parmenius Swärd (2016) hävdar att det är viktigt att eleverna vet vad de ska göra och hur de ska göra det så att de kan “presterar utifrån sin optimala förmåga”. Även Stehagen (2016) poängterar detta och att eleverna inte ska behöva fundera över lärarens intention. Eleverna fick en “samtalsmall” vid de muntliga uppgifterna. Majoriteten av eleverna

använde sig av samtalsmallen och såg till att alla kom till tals och att hålla sig till ämnet. Vid första tillfället kom samtalsmallen sist i instruktionen och det var flera elever som påpekade detta och tyckte att den borde ligga först, bilaga 3. Därför ändrades det till nästa tillfälle och mallen fick då ligga först, se bilaga 4. Det var flera elever som hävdade att de tyckte samtalsmallen var "självklar", men en bra påminnelse. Dock följde alla eleverna mallen.

Vid de skriftliga instruktionerna, och till viss del muntliga, fick eleverna information om vilken "frågetyp". Det fanns *kortare, medel och längre mer utvecklade* svar som stod i parentes efter frågorna, bilaga 5. Det stödet var det mest uppskattade av eleverna där majoriteten var positiva till att få klarhet om hur mycket respektive lite som förväntades av dem. Det gav eleverna en indikation på hur stor frågan är och hur mycket tid som eleverna ska lägga på varje fråga. Informationen fungerade i båda riktningarna – dels hjälpte den eleverna att förstå vilka frågor som krävde mer fördjupade svar, dels klargjorde den att vissa frågor var mindre omfattande än vad de initialt uppfattade. Det här är något som lärarna gör olika, vissa har poäng och andra kanske markerar utifrån hur många skrivrader och andra ingetdera. Elever i samtliga årskurser har efterfrågat tydlighet runt detta, framför allt elever i årskurs 3. Eleverna fick även instruktion i hur länge de skulle samtala med varandra. Edfeldt med flera (2019) skriver om tydliggörande pedagogikens nyckelfrågor där bland annat "Hur länge ska jag göra?" och "Hur mycket ska jag göra" finns med. De hävdar att dessa nyckelfrågor kanske inte är något som alla elever är i behov av att få svar på, men att ingen elev påverkas negativt av extra tydlighet. Vår studie visar att både hög- och lågpresterande elever finner nytta av tydliga ramar.

Eleverna fick även stöd i form av "börjor" i de skriftliga uppgifterna och till viss del i de muntliga. I de muntliga uppgifterna fick eleverna förslag på hur de kunde ställa följdfrågor till varandra, men eleverna använde inte dem i någon större utsträckning. Däremot visade resultatet att eleverna blev hjälpta av dem i de skriftliga uppgifterna. Resultatet visar att det var fler elever som blev extra hjälpta av "börjor" i skrivuppgift 2 än i skrivuppgift 1. Utifrån Stehagens (2014) skrivmallar där hon ger förslag på hur man kan lägga upp olika skrivuppgifter så att eleverna lättare kan genomföra dem togs olika förslag på "börjor" fram. Eleverna fick flera exempel på hur de kunde börja men också fortsätta sina svar. Att resultatet visar att det var fler som uppskattade "börjor" i andra skrivuppgiften kan ha flera tänkbara orsaker. Dels kan det bero på att eleverna har bekantat sig med "börjor" i föregående skrivuppgift och vet nu mer vad de går ut på, dels att uppgiften kan ha upplevts som svårare. Vid andra intervjun var det flera elever som sa att de nog gärna hade

använt “börjor” om de hade fått dem initialt. Eleverna fick ju sitt stöd 30 minuter efter att de hade skrivit utan stöd, vilket ledde till att vissa elever var i stort sett klara, eller hade redan besvarat de flesta frågorna. En parallellklass som hade samma skriftliga examination som eleverna i studien fick också ta del av stödet vid ett tillfälle. Efter det tillfället var det ett par elever som efterfrågade stödet igen vid nästa examinationstillfälle. Då var det främst “börjor” och “frågetyp” som efterfrågades.

När det kom till färgkodning var det ett blandat resultat där resultatet från de muntliga uppgifterna var övervägande positiva medan till de skriftliga övervägande negativa. Edvardsson och Bruce (2023) skriver att färg och typsnitt kan också vara av betydelse för hur eleverna tar till sig instruktioner. Vid de muntliga uppgifterna delades frågorna in i olika färger utifrån vilka som hörde till samma ämne, bilaga 3 & 4. Vid tillfälle tre fanns det ett samband mellan bildstöd och färgkodning, bilaga 4. Det här uppskattade eleverna då de lättare kunde se vilka bilder som hörde till vilken fråga och vilka frågor som hörde till samma ämne så att de visste när de skulle byta och prata om ett nytt. Vid de skriftliga uppgifterna var färgkodningen dock mer störande än stöttande. Flertalet elever tyckte att det blev för mycket färg och för många understrykningar vilket gav ett rörigt intryck, se bilaga 5. Det var svårt att veta vad som var viktigt och inte. En elev tyckte att det redan var så många frågor som hörde ihop att det kändes överflödigt, dock visade det sig i svaren att en elev gick tillbaka i provet efter att ha fått stödet och skrev om en hel fråga då eleven hade missuppfattat vad frågan handlade om. Eventuellt blev eleven då hjälpt av färgkodningen och såg att den frågan hörde ihop med vad som efterfrågades. Eleverna fick skrivuppgifterna på papper, men är vana att skriva sina examinationer i den digitala provplattformen Dugga. Det var flera elever som hävdade att provet inte såg ut som ett “typiskt prov” men att man kanske vänjer sig samtidigt som flera påstod att det nog hade varit lättare om de hade fått stödet direkt i Dugga, vilket är det format som de är vana vid.

Det bildstöd som användes var till god hjälp för eleverna. Vid de muntliga tillfällena där eleverna diskuterade i grupp kunde de använda sig av bilderna och exempelvis peka på en bild när de inte hade begreppen. De kunde även bli hjälpta vid viss osäkerhet. De två begreppen rektoskopi och gastroskopi påminner om varandra, men är helt olika undersökningar. Genom att eleverna då fick en bild på en undersökning som illustrerade att det var mun och hals i fokus (gastroskopi) kunde alla elever förstå och koppla ihop fråga med rätt begrepp. Eleverna fick även en bild från en film som de hade fått se i klassrummet innan examinationen. Vid intervjuerna hävdade eleverna att det hjälpte dem att snabbare koppla ihop frågan med diagnosen. Någon elev hävdade också att se bilder kan ge en snabb

förförståelse så att man direkt vet på ett ungefär vad frågorna kommer att handla om. Gibbons (2018) skriver om olika sätt att bygga förförståelse hos eleverna. Det kan handla om olika aktiviteter innan läsningen så att eleverna redan har en bild av vad det kommer att handla om, så att de lättare kan ta till sig av det som de läser. Ett sätt att skapa förförståelse är att titta på bilder som hänger ihop med texten då bilderna kan ge en snabbare överblick om vad det handlar om. I vår studie har vi elever med olika läs- och skrivsvårigheter. Det beror både på olika funktionsvariationer och diagnoser men även att eleverna har ett annat modersmål. De eleverna blir extra hjälpta av det visuella stödet, men återigen är det ingen elev som missgynnas av stödet.

Slutsats

Resultatet visar att de olika stöden har varit gynnsamma för eleverna och flera elever har uppskattat stödet på olika sätt. Det som däremot framkom i resultatet var att om det blev för mycket av de olika stöden på samma uppgift kunde stödet mer förvirra och försvåra. Det handlar främst om det visuella stödet i form av färgkodning. Eleverna tyckte att det blev för många färgmarkeringar i de skriftliga uppgifterna, men tyckte att det fungerade bättre i de muntliga uppgifterna. Även begreppslistan som en egen separat del hade negativ inverkan hos eleverna, och uppskattades mer när begreppen var integrerade direkt i frågeställningarna. Slutsatsen blir att stöttning är bra om det blir på rätt sätt, men om det blir för mycket på samma gång kan det tappa sin funktion. Slutsatsen blir alltså "less is more".

Kommentarer till själva genomförandet

Studien har genomförts i skolvärlden och har därmed också behövts anpassats utifrån elevernas schema och lektioner. Det har lett till att flera av undersökningstillfällena har legat sist på dagen och ibland även i slutet av veckan. Det kan ha påverkat resultatet då elevernas energinivå kan vara växlande. Eleverna har fyllt i enkäterna som den sista punkten på dagen, vilket kan ha lett till att vissa elever inte har tagit dessa på så stort allvar och bara velat göra klart dem för att få sluta och gå hem. Det kan även ha funnits en viss enkättrötthet då eleverna fick fylla i flera enkäter under studiens gång. Dock upplevdes eleverna som positiva till studien och var samarbetsvilliga. Tack vare att eleverna observerades och intervjuades blev det tillsammans med enkäterna ändå ett tillräckligt och tillförlitligt underlag för att kunna dra slutsatser av studien. En önskan hade såklart varit att sprida ut dessa tillfällen mer så att det hade varit en större spridning över tidpunkterna, men studien behövde anpassas utifrån verksamheten. En annan aspekt att ta hänsyn till är att eleverna

inte är så vana att skriva förhand och att eleverna först skulle titta på ett prov och efter 30 minuter titta på ett nytt prov, samma frågor, men med stöd. Det är inte säkert att alla elever "orkade" läsa igenom det nya provet ordentligt, och kanske därför inte tog till sig av stödet helt. Några elever sa själva i intervjun att de hade önskat att få stödet direkt istället, vilket såklart är tanken framåt.

Stödet i ett utvidgat perspektiv

Efter att ha genomfört studien finns en önskan om att implementera stöd redan i årskurs 1 hos eleverna på yrkesprogram. Tanken är då att eleverna i årskurs 1 kan få ett mer omfattande stöd, med vårdbegreppslistor som utformas tillsammans med elever och kollegor så att det finns en samsyn om vilka begrepp som är centrala. Även vilka "börjor" som kan användas och i vilka typer av uppgifter. Dessutom vilken typ av bildstöd och färgkodning som kan användas. Om eleverna får detta stöd redan från årskurs 1 blir de också mer bekanta med stödet och kanske lättare kan ta till sig det. Det är också av vikt enligt Edvardsson och Bruce (2023) att det finns en samsyn hos lärarkollegiet när det kommer till att använda stöd. Exempelvis vilken typ av stödmallar som ska användas. De menar att det är av stor vikt att kollegorna gör lika och har en gemensam tanke om vilka stödstrukturer som är lämpliga. Edvardsson och Bruce (2023) menar också att det är viktigt att sträva mot att fasa ut stödet. De hävdar att det är svårt att veta om man stöttar för mycket eller för lite, men att det är viktigt att eleverna språkkunskaper inte hämmas av stödet. De påstår att om eleverna exempelvis får textmallar som kan underlätta för att producera text, är det viktigt att dessa mallar så småningom fasas ut så att eleverna på egen hand kan göra detta. En tanke är att man i årskurs 2 kan ta bort lite av stödet, exempelvis kanske inte alla förklaringar och exempel till begreppslistorna behöver finnas kvar men däremot själva begreppen som en påminnelse att dessa är centrala. Däremot kanske "börjor" och vilket typ av fråga det handlar om kan finnas kvar så att eleverna lär sig vad som förväntas av dem. I årskurs 3 skulle då tanken vara att fasa ut stödet ännu mer för att man tänker att eleverna då ska ha lärt sig på egen hand. Som lärare tänker vi dock att det sällan kan bli för mycket stöttning, även om det såklart finns tillfällen där man exempelvis behöver kunna särskilda vårdbegrepp. Tanken med den gemensamma begreppslistan är att de begreppen ska vara mer allmänna och återkommande, men att eleverna ändå ska lära sig begreppen. När det exempelvis kommer till namn på olika diagnoser som eleverna behöver ha kännedom om så bör det inte användas begreppsstöd till just de begreppen. Många elever på yrkesprogram studerar inte vidare på högskola/universitet utan kommer att börja arbeta direkt. En tanke är också att får

eleverna stöd i form av vilka begrepp som är centrala så kommer eleverna att använda dessa, och förhoppningsvis lära sig dessa vilket gör att deras språkkunskaper utvidgas. En annan tanke är också att elever som inte är behov av stödet förmodligen inte kommer ta del av stödet i samma utsträckning heller, medan de som är behov av stödet verkligen kommer gynnas av det. Som det ser ut i skolvärlden, så kommer det alltid att finnas elever som är i behov av stöd. Alla elever gynnas av tydliga ramar och att det finns en kontinuitet. Edvardsson och Bruce (2023) skriver om vikten av att anpassa undervisningen utifrån alla elevers behov och att det är av betydelse att det finns en röd tråd.

Hur stödet skulle kunna se ut

Nedan presenteras hur stödet skulle kunna se ut i de olika årskurserna. Stödet bygger på varandra och kan inte ses som separata delar.

Årskurs 1

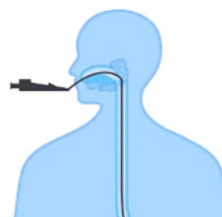
- **Begreppslista.** Det är många nya vårdrelaterade begrepp som eleverna möter i årskurs 1 i de olika vårdämnena. Det är viktigt att kollegorna har en samsyn om vilka begrepp som är de centrala och i vilken ordning begreppen bör läras in. På så sätt skulle man kunna skapa en levande begreppslista där man börjar med ett litet antal begrepp och bygger på allt eftersom. Då blir den förmodligen inte lika lästung för eleverna om man tar en bit i taget. Det är även viktigt att eleverna får vara med att hitta definitioner till begreppen så att de dels får vara delaktiga, dels så att de själva förstår definitionerna. Ett önskemål från eleverna är även att begreppslistan ska se mer tilltalande ut med hjälp av olika färger och former.
- **Bildstöd.** Det kan se ut på olika sätt. I årskurs 1 kan bildstöd i form av bilder från exempelvis metodrummet vara extra gynnsamt då eleverna inte går ut på sin APL förrän på vårterminen och kan därför behöva få mer explicita bilder av hur det kan se ut, se bilaga 6. Det har även visat sig vara hjälpsamt att koppla ihop bilden tydligt till frågan samt färgkodningen. Det gav eleverna en förförståelse och ett tydligare sammanhang. Ett exempel på hur man kan färgkoda frågan och bild kan se ut så här:

Vilka är *symtomen* vid blindtarmsinflammation?

Hur ser *behandlingen* ut vid blindtarmsinflammation?

Beskriv hur en gastroskopiundersökning går till.

- **“Börjor”.** De kan vara användbara och värda att visa för eleverna i årskurs 1, men kanske inte behövs vid alla skrivtillfällen. Vid mer omfattande skrivuppgifter där det krävs ett längre svar, eller vid mer omfattande diskussioner kan dessa vara till hjälp. Det kan vara så att dessa blir mer användbara i årskurs 2 då eleverna har kommit längre och där kunskapskraven ökar.
- **Frågetyp.** Det stöd som var mest uppskattat hos eleverna var stödet om hur mycket/lite de skulle svara på olika frågor. Om eleverna får det stödet redan i årskurs 1 kommer de kunna lära sig vilka typer av frågor som kräver ett mer utförligare svar och inte. Vid längre mer utvecklade svar kan man kombinera med “börjor” då dessa svar kräver mer av eleverna. Ett exempel på hur det kan se ut:

A, Vilken läkemedelsgrupp används oftast vid depression (*kortare svar*)?

B, Beskriv hur den fungerar (*medel*).

12. Vilken **omvårdnad** och vilket stöd behöver en patient med ALS under sin sjukdomstid (*längre mer utvecklade svar*)?

(**Omvårdnad** = Hjälpa och stödja en person i det dagliga livet med hälsan i fokus.)

Tänk på filmen som vi såg på om Ulla-Carin.

Exempel på hur du kan inleda ditt svar, tänk på att ge flera exempel

När jag såg dokumentären...

När det gäller sjukdomen ALS...

Omvårdnaden vid ALS kan exempelvis vara...

Först...

Därefter...

Sedan...

Stödet vid ALS skulle kunna vara... till en början... i slutet av sjukdomen...

- **Färgkodning.** När det kommer till färgkodning var eleverna mer positiva till det än förväntat, åtminstone i början vid de muntliga uppgifterna. Vid de skriftliga uppgifterna var det flera som vittnade om att det gav ett ganska rörigt intryck. Så här kan det behöva göras en avvägning av hur man ska färgkoda och när. Att stryka under en fråga med färg kan bli för mycket och det kanske är bättre att ha med färgen vid sidan av frågan som vid tillfälle 1. Exempelvis såhär:

3. Varför är det viktigt med basala hygienrutiner?
4. Förklara vad som menas med begreppet "direkt kontaktsmitta"?

Årskurs 2

- **Begreppslista.** Fortsätta bygga ut begreppslistan tillsammans med eleverna och ta med fler begrepp till den gemensamma begreppsbanken.
- **Bildstöd.** I årskurs 2 kan behovet av bildstöd ha minskat en aning, men kan fortfarande vara bra i vissa situationer.
- **"Börjor".** Det kan vara användbart med "börjor" i både skriftliga och muntliga uppgifter. Det kan exempelvis se ut så här:

Exempel på hur du kan inleda ditt svar, tänk på att ge flera exempel

Det jag skulle ge som råd till anhöriga är...

För det första...

För det andra...

Dessutom...

Det kan vara viktigt att...

Man kan behöva tänka på... när man bemöter en anhörig med depression.

- **Frågetyp.** Det kan vara bra att även i årskurs 2 visa eleverna vilken typ av fråga det är och hur mycket/lite eleverna förväntas skriva/svara. Vid det här laget kanske eleverna har börjat se ett mönster av vilka frågor som brukar kräva ett mer utvecklat svar och vilka frågor som enbart kräver ett kortare svar.

- **Färgkodning.** Vid färgkodning är det som sagt lite upp till situation hur mycket man väljer att använda. Det finns en vinst i att koppla samman frågor med bildstöd i form av samma färg och även för att visa vilka frågor som hör till samma ämne och när det kommer ett nytt.

Årskurs 3

- **Begreppslista.** Nu kan man tänka att begreppslistan har fyllts på under årskurs 1 och årskurs 2 så att de flesta centrala begrepp har tagits med. I årskurs 3 sker en fördjupning av vårdämnena så vissa nya ord kan tillkomma på listan med nya definitioner. Då kan man tänka att man börjar ta bort definitionerna till begreppen, men behåller själva begreppen så eleverna påminns att det är de centrala orden man ska använda.
- **“Börjor”.** I årskurs 3 finns det ännu högre förväntningar på eleverna och det ställs högre krav. Det kan således vara bra att fortsätta med “börjor” även i årskurs 3 och kanske framför allt på höstterminen, för att sedan fasa ut det mer på vårterminen när eleverna börjar gå mot att bli mer självständiga och antingen studera vid högskola/universitet eller gå in i yrkeslivet.
- **Frågetyp.** Vid det här laget kanske eleverna har så pass bra koll vilka olika typer av frågor som brukar finnas vid prov att någon större förklaring kanske inte behövs. Om eleverna inte har koll, finns det dock ingen anledning att inte fortsätta ge detta stöd då det kan vara gynnsamt för samtliga elever.
- **Färgkodning.** Det här stödet kanske det inte finns samma behov av i årskurs 3.
- **Bildstöd.** Det här stödet kanske det inte finns samma behov av i årskurs 3.

Referenser

- Baudin T., & Huupponen M. (2019-10-07). "Alla ska kunna prata, läsa och skriva på svenska". *Kommunalarbetaren*
- Cummins, J., & Wadensjö, P. (2017). *Flerspråkiga elever: effektiv undervisning i en utmanande tid* (Första utgåvan). Natur & Kultur.
- Denscombe, M., & Larson, P. (2018). *Forskningshandboken: för småskaliga forskningsprojekt inom samhällsvetenskaperna* (Fjärde upplagan). Studentlitteratur.
- Edfelt, D., Karlsson, A., Lindgren, A., & Sjölund, A. (2019). *Autism och adhd i gymnasiet : tydliggörande pedagogik* (Första utgåvan). Natur & kultur.
- Edvardsson, J., & Bruce, B. (2023). *Språkdiraktik för yrkeslärare: utmaningar och möjligheter* (Första upplagan). Gleerups.
- Gibbons, P., Heljesten, E., Sävström, R., & Sjöqvist, L. (2018). *Lyft språket, lyft tänkandet : språk och lärande* (Tredje upplagan). Studentlitteratur.
- Markstedt, C.-J., & Löwenhielm, S. (2018). *Svenska impulser 1 SVA*. Sanoma Utbildning.
- Parmenius Swärd, S. (2016). *Analysera och kritiskt granska*. Linköping universitet. Stockholm: Skolverket.
- Skolinspektionen. (2014). *Undervisning på yrkesprogram* (Diarienummer 2013:2457). Skolinspektionen.
- Skollagen (2010:800). (2010). Regeringskansliet. https://www.riksdagen.se/sv/dokument-lagar/dokument/svensk-forfattningssamling/skollag-2010800_sfs-2010-800
- Skolverket. (2016). *Analysera och kritiskt granska*. Suzanne Parmenius Swärd. Linköping universitet. Stockholm: Skolverket.
- Skolverket. (2023). *Vård- och omsorgsprogrammet, examensmål*. Stockholm: Skolverket.
- Specialpedagogiska skolmyndigheten. (n.d.). *Pictogram*. Specialpedagogiska skolmyndigheten. Hämtad från <https://www.spsm.se/laromedel/pictogram2/>
- Stehagen, H. (2014). *Språk i alla ämnen - handbok för kunskaps- och språkutvecklande undervisning* (Första upplagan). Gothia kompetens.

Vetenskapsrådet. (2017). *Forskningsetiska principer inom humanistisk-samhällsvetenskaplig forskning*. Vetenskapsrådet.

Bilagor

Bilaga 1

Medgivande om att delta i studie

Under läsåret 2024–2025 genomförs en studie som undersöker stöttning av instruktioner till olika moment. Undersökningen ryms inom ordinarie lektionstid. Alla elever som deltar i studien kommer att besvara en enkät i slutet av studien, bli observerade (med ljudinspelning) och några utvalda elever kommer att intervjuas (även där med ljudinspelning). Allt material kommer att vara helt anonymiserat och kommer endast att användas i studien och i undervisningssyfte. Efter studien kommer en rapport att skrivas där resultatet presenteras och publiceras, men det kommer inte gå att koppla resultatet till enskilda elever.

Deltagande i studien är frivilligt och du kan välja att inte delta eller avbryta din medverkan när du vill. Detsamma gäller om du blir intervjuad. Alla elever kommer oavsett medverkan i studien att delta i undervisningen och göra samma uppgifter.

Tack för din medverkan!

Hälsningar

Lisa Leijonberg & Åsa Lundberg

Legitimerade gymnasielärare

Jag ger härmed mitt medgivande till att delta i studie kring stöttning av instruktioner:

Underskrift: _____

Namnförtydligande: _____

Datum: _____

Ort: _____

Bilaga 2

Lista med vårdbegrepp

Anamnes	Sjukdomsberättelse. <i>Ex. Erik berättar att han har haft ont i magen under en längre tid.</i>
Behandling	Vård av människa som lider av en sjukdom eller dylikt. <i>Ex. sätta in mediciner.</i>
Diagnos	Bestämning av sjukdom eller skada. <i>Ex. Läkaren ger Erik diagnosen blindtarmsinflammation.</i>
Dokumentera	Skriver/dikterar patientuppgifter. <i>Ex. Undersköterskan skriver i Cosmic att Erik har 39.2 i temp.</i>
Faktorer	Olika saker som påverkar en persons hälsa. <i>Ex. sjuksköterskan identifierar flera olika faktorer som påverkar Annas höga blodtryck.</i>
Förebyggande	Aktivt förhindra att sjukdom uppstår hos en frisk individ. <i>Ex. sprita och tvätta händerna är förebyggande för att minska smittspridning.</i>
Förlopp	Sätt som något försiggår eller utvecklas på. <i>Ex. Eriks sjukdomsförlopp har pågått under fem dagar.</i>
Journal	Dokument med fortlöpande anteckningar om förlopp. <i>Ex. Läkaren undertecknar Eriks journal efter att ha säkerställt diagnosen.</i>
Moment	Olika handlingar. <i>Ex. ett moment kan vara att tvätta händerna, ett annat att bädda sängen.</i>
Omvårdnad	Hjälpa och stödja en person i det dagliga livet med hälsan i fokus. <i>Ex. Erik får hjälp med att gå till toaletten efter sin operation.</i>
Prognos	Förutsägelse om kommande utveckling eller förlopp. <i>Ex. Vid operation är prognosen god och Erik kommer bli fullt frisk</i>
Rutiner	Förbestämda arbetssätt. <i>Ex. det är en rutin på avdelningen att ta upp patienten (Erik) på morgonen och hjälpa honom med sin hygien.</i>
Symtom	Någonting som en person känner eller upplever som kan tyda på en sjukdom eller ett sjukdomstillstånd. <i>Ex. Eriks symtom är smärta i magen på höger sida samt feber.</i>

Bilaga 3

Diskutera i grupp

Ni har 5–7 minuter på er

1. Beskriv symtom vid övre luftvägsinfektion?
2. Vad orsakas lunginflammation av? (kort svar)
3. Vilka faktorer kan öka risken att drabbas av lunginflammation?
4. Berätta vad är astma?
5. Redogör för omvårdanden som kan lindra symptomen vid astma?

Att tänka på när ni samtalar:

- Håll er till ämnet
- Använd vårbegrepp (se begreppslista med förslag)
- Låt alla få talutrymme
- Var en god lyssnare
- Ställ följdfrågor till varandra.

Exempelvis:

Uppmuntra talaren att utveckla sina tankar: "Hur tänker du kring...?" "Vilka konsekvenser tror du att det kan ge?"

Be om förtydliganden: "Kan du förklara det igen?", "Vad menar du med...?"

Bilaga 4

Att tänka på när ni samtalar:

- Håll er till ämnet
- Använd vårdbegrepp (se *begreppslista* med förslag)
- Låt alla få talutrymme
- Var en god lyssnare
- Ställ följdfrågor till varandra.

Exempelvis:

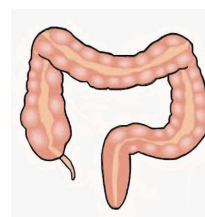
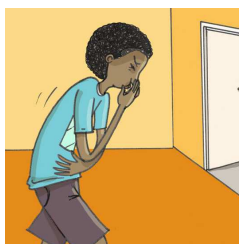
Uppmuntra talaren att utveckla sina tankar: "Hur tänker du kring...?" "Vilka konsekvenser tror du att det kan ge?"

Be om förtydliganden: "Kan du förklara det igen?", "Vad menar du med...?"

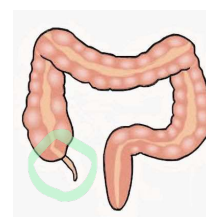
Frågor att diskutera i grupp

Ni har ca 5–7 minuter på er

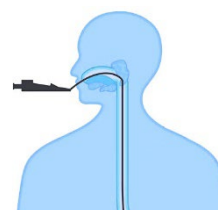
1. Vad menas med IBS? (kort svar)
2. Vad är typiska *symtom* vid IBS?

3. Vilka är *symtomen* vid blindtarmsinflammation?
4. Hur ser *behandlingen* ut vid blindtarmsinflammation?

5. Beskriv hur en gastroskopiundersökning går till.

Bilaga 5

Exempel på hur de olika frågetyperna kunde se ut.

Frågorna delas in i tre frågetyper:

kortare svar (några få meningar), *medel* och *längre mer utvecklade svar*

2. Hur ställer man **diagnos** vid epilepsi (*medel*)?

(**Diagnos** = Bestämning av sjukdom eller skada)

3. Nämn tre orsaker till att en person kan drabbas av en epilepsi (*kortare svar*).

12. Vilken **omvårdnad** och vilket stöd behöver en patient med ALS under sin sjukdomstid (*längre mer utvecklade svar*)?

(**Omvårdnad** = Hjälpa och stödja en person i det dagliga livet med hälsan i fokus.)

Tänk på filmen som vi såg på om Ulla-Carin.

Exempel på hur du kan inleda ditt svar, tänk på att ge flera exempel

När jag såg dokumentären...

När det gäller sjukdomen ALS...

Omvårdnaden vid ALS kan exempelvis vara...

Först...

Därefter...

Sedan...

Stödet vid ALS skulle kunna vara... till en början... i slutet av sjukdomen...

Bilaga 6

Diskutera i grupp

6. [redacted] Beskriv vad är basala hygienrutiner?
7. [redacted] Ge exempel på hur du utför basala hygienrutiner
8. [redacted] Varför är det viktigt med basala hygienrutiner?
9. [redacted] Förklara vad som menas med begreppet ”direkt kontaktsmitta”?
10. [redacted] Ge ett exempel på ”direkt kontaktsmitta”?

Att tänka på när ni samtalar:

- Håll er till ämnet
- Låt alla få talutrymme
- Var en god lyssnare
- Ställ följdfrågor till varandra.

Exempelvis:

Uppmuntra talaren att utveckla sina tankar: ”Hur tänker du kring...? ”Vilka konsekvenser tror du att det kan ge?”

Be om förtydliganden: ”Kan du förklara det igen?”, ”Vad menar du med...?”